دور

تنقید

لیک: ولیم هنری هډسن

ترجمه: قلندر مومند

قلندر مومند
ریسرچ سیل

Ketabton.com

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقونه دَ قلندر مومند ریسرچ سېل
په حق کښې محفوظ دي.

دَ کتاب نوم	تنقید
لیکونکے	قلندر مومند
ځلورم ځل	2008
شمېر	1000
دَ چاپ ځائې	امن پرېس باچا خان مرکز پېښور
قیمت	80/-
دَ موندلو درک	یونیورسټي بک اېجنسي خیبر بازار پېښور

Pukhto.Net پښتو

انتساب

۱. ګران دوست محمد خان کامل مومند
۲. محترم ډاکټر مظهر علي خان صاحب
۳. او دَ اولسي ادبي جرګې

په نوم

چې زه ئې دَ تنقید په نظریاتی او عملی معنو پوه کړے یم.

قلندر مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

١

تنقید

تلخیص او تنقیه

قلندر مومند

Pukhto.Net
پښتو

قلندر مومند ریسرچ سیل پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

باعث تحریر آنکه

ذ بائرن ذ یو ډېر مشهور شعر ترجمه ده:

"سړے چې خپل نوم چاپ شوے ووینی نو خوشحالېږی کتاب بیا کتاب وی که هیڅ پکښې نه وی بیا هم."

ما چې دا مقاله لیکله نو خدائې ګواه دے چې ذ بائرن دا شعر مې ذهن کښې نه وه ځکه چې یو خو ذ دې نه اګاهو هم زما تخلیقات چاپ شوی دی او ما خپل نوم ډېر ځل چاپ شوے لیدلے دے او بله دا چې ذ دې مقالې ذ لیکلو مقصد هډو چاپ کول وو نه. دا خو هسې ښوروا کښې تیکه راغله.

ذ دې مقالې موضوع ذ تنقید مطالعه ده دا ذ ولیم هنری هډسن (متوفی: ۱۹۲۰ء) ذ مشهور او معروف کتاب "انټروډکشن ټو ذ سټډی اؤ لټرېچر" ذ یو باب تلخیص دے. دا باب ذ پښتو ذ ایم اے په تعلیمی نصاب کښې شامل دے او ذ ایم اے شاګردان ذ دې کتاب په حقله ډېر مشکلات محسوسوی. په تېر مارچ کښې زما ځنې شاګردانو زه په دې مجبور کړم چې هغوی ته دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب سبقاً سبقاً ونېیم. ما د هغوی د اسانی دپاره د دې کتاب څه نوټونه واخستل او هغوی ته مې پرې لکچرونه ورکړل. د لیکچرونو په دوران کښې ما دا محسوسه کړه چې د ځنو هغو ملګریو دپاره چې حالاتو ما نه لرې کړی دی دا نوټونه چاپ کړم او محض په دې غرض زه دې ته تیار شوم چې خپل نوم په چاپ کښې ووینم. دغو ملګریو کښې چې د ټولو نه اول کوم ملګرے زما ذهن ته راغلے وه هغه خوږ او ګران اجمل وه:

اے غائب از نظر که شدی هم نشین دل

می بینمت عیان و دعا می فرستمت

هېسن په خپله مقاله کښې د مغربی ادب ځنو مشهورو لیکونکیو لیکونو او نظریو ته اشارې کړې وې. زما اراده دا وه چې دې مقالې سره یو "تعلیقات نُما" غُندې شے ولیکم چې دغه مشکلات حل شی خو د وخت د کمی په وجه زه دې ته تیار نه شوم ولې د دغه مشکل د حل دپاره ما دا وکړه چې د مقالې په متن کښې چې مختصراً څومره کېدے شو ما څه لږ غُندې وضاحت وکړو او زما یقین دے چې که لُستونکی زما مجبوری د ذهن مخکښې راولی نو ما به د دې دومره کوتاهی دپاره معاف کړی. ما دا اراده بالکل پرېښې نه ده که ما ته هر کله فرصت ګُټو له راغلو نو زه به دا تعلیقات خامخا لیکم او که خدائې ته منظوره وه هغه به د دې مقالې د تکملې په

حېث د دې دویم ایډیشن سره شاملوم. وَ مَا توفیقی الا بالله.

ګرانو لُستونکیو به دا محسوس کړے وی چې دا مقاله دومره زر فهم ته راتلونکې نه ده او د هېسن د پوره عبارت د تلخیص په وجه شاید چې پکښې زما د طرفه هم اشکال پیدا شوے وی خو حقیقت دا دے چې د دې نه زیاته اسانی نه ما خوښوله او نه مې کولے شوه.

هېسن دا مقاله د دې صدی په سر کښې ختمه کړې وه نو ځکه د تنقید جدید ترینې نظریې چې د هغه د مقالې او د هغه د وفات نه پس ته خورې شوې دی هغه نه پاتې شوی دی مثلاً د تنقید په حقله مارکسی لیننی نظریه Marxistleninist theory یا د ژان پال سارتر Existentialism اوسنی نظریه چې د ادب او تنقید سره څومره تعلق لری بلکې د ټی ایس ایلیټ د روایت په نظریه هم پکښې څه نه دی وئیلی شوی. دغسې به ښاغلیو لُستونکیو ته دا هم محسوسېږی چې دې مقاله کښې د تنقید د ابتداء نه تر ١٩١٠ء پورې د تنقید د مختلفو نظریو بحث هم نه دے شوے. د دې وجه دا ده چې د ښاغلی هېسن مقصد دا نه وه چې د تنقید تاریخ بیان کړی هغه صرف د مبتدیانو (ښاغلیو لُستونکیو ته به احساس وی چې هېسن د مبتدی نه څومره لویه مطالبه کړې ده) د فائدې دپاره د تنقید د مطالعې اُصول بیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي او بس.

نو ځکه ما هم نه دغه بحثونه چېړلي دي او نه مې ورته اشاره کړې ده او که چا مشکل پسند لُستونکي ته پکښې په دې وجه څه کمے ښکاري نو زه دَ اول نه دَ دغه کمي اعتراف کوم.

دَ دې مقالې دَ لُستو نه مخکښې او پس چې زه دَ چا دَ تبحر علمي نه متاثره شوے يم او په دې سلسله کښې چې دَ کومو کومو استاذانو دَ علم نه ما فائده اخستې ده زه دَ هغو مننه کوم. دې استاذانو کښې ښاغلے دوست محمد خان کامل مومند، ډاکټر مظهر علي خان، پېغله مارګرېټ ايس هاربوټل، پروفېسر راول شکوه ملک او پروفېسر عزيز الصمد شامل دي.

قلندر مومند

۹ اپريل ۱۹۶۳ء

بسم الله الرحمٰن الرحيم

نحمده و نصلي على رسوله الکريم و على اتباعهٖ و اهل بيتهٖ اجمعين.

تنقيد څه ته وائي:

تنقيد محاکمې ته وائي. او په عامو خبرو اترو او ادبي اصطلاح کښې ادبي نقاد هغه چاته وائي چې هغه دَ يو مخصوص خصوصيت او مشق له وجې ادبي تخليقات څېړوي. دَ دغو تخليقاتو دَ حُسن او قبح اندازه لګوي او بيا پرې يوه فېصله کوي. خو تنقيدي ادب کښې هغه ادب هم شامل دے چې پکښې څه "فېصله" نه وي او په دې طريقه دَ تنقيدي ادب لاندې هغه ټول ادب راځي چې دَ ادب متعلق ليکلے شوے وي. که دَ دغه ليک مقصد تجزيه وي که محاکمه يا شرح او که دغه ټول څيزونه پکښې مشترک وي.

شاعري، ډرامه، ناول او دَ ادب نور اصناف براه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راست ژوند سره تعلق لري. د تنقید تعلق دغه شاعرۍ، ډرامې، ناول او پخپله تنقید سره وي. که مونږ د تخلیقي ادب دا تعریف وکړو چې دا ادب د ادب د مختلفو اصنافو په ذریعه د ژوند ترجماني او شرح کوي نو تنقیدي ادب د دغه تخلیقي ادب او د دې د اصنافو ترجمان او شارح دے.

په تنقید اعتراض:

مګر په تنقید باندې کېدونکیو اعتراضونو کښې د ټولو نه لوئے اعتراض دا دے چې که زمونږ ادبي مطالعه کښې زمونږ د ټولو نه لوئے فرض دا وي چې مونږ دې د یو مصنف په مافي الضمیر خان پوه کړو نو بیا په کښې د نقاد د واسطې څه ضرورت دے؟ مونږ که د شیکسپئیر یا دانتے په حقله خان پوهول غواړو نو په خائې د دې چې د دې لیکونکیو تخلیقات پخپله ولولو مونږ ولې د نورو لستونکیو په معلوماتو تکیه وکړو او د کتاب لستلو په خائې د کتابونو متعلق کتابونه BOOK ABOUT BOOK ولې ولولو. زمونږ ژوند ډېر لنډ تنګ دے او مونږ د وخت دومره فضول خرچي نه شو کولے. بیا په نننی زمانه کښې د حاشیو شرحو او نوټونو صنعت دومره ترقي کړې ده چې زمونږ لائبریرۍ د دغه صنعت د لاسه په اصلي کتابونو تنګې شوے دي او بیا د دغه کتابونو په حقله کتابونه او بیا د هغو په حقله کتابونه لیکلي کېږي چې اصلي ادب

کم او تشریحي ادب زیات شوے دے. نه یواځې دا بلکې اوس علم مونږ ته د اصلي ذرائعو نه نه حاصلیږي، بلکې دغه علم مونږ په سیکنډ هینډ یا تهرډ هینډ حېثیت حاصلوؤ. یو نقاد په ملټن تنقید وکړي په دغه تنقید یو بل نقاد خامه فرسائي وکړي او مونږ د ملټن په شاعرۍ او پیغام د خان پوهولو دپاره خامخا دا تنقیدونه لولو. د ملټن په حقله دغه نظریه د یو شیرر یا د یو میتهیو آرنلډ کېدے شي. دې کښې اوس خطره دا ده چې مونږ به د شیرر او آرنلډ په مطالعه کښې دومره بوخت شو چې رانه به ملټن پاتې شي. او دا خو ظاهره خبره ده چې په یو کتاب باندې د لیکلې شوي تنقید مطالعه د دغه کتاب د مطالعې نه زیاته سودمنده کېدے نه شي. او دې کښې غټ نقصان دا وي، چې مونږ به د ادب او ادبي شخصیتونو په حقله خپله رائې نه بلکې د یو نقاد او یا د بل نقاد رائې لرو او دا به ډېره سطحي وي.

د تنقید ضرورت:

په موجوده وخت کښې دا اعتراض وزني خو دے. خو د دې دا مطلب نه دے چې مونږ دې د تنقید د فائدو نه منکر شو.

وړومبے خو دا خبره یاد ساتل پکار دي چې تخلیقي ادب او تنقیدي ادب کښې د یو مطالعه کونکي د نقطهٔ نظر نه څه دومره لوئے فرق نشته مونږ د ادب دا تعریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوز چې ادب د هغو څیزونو بیان وي چې ژوند کښې پکښې مونږ ډېره دلچسپي اخلو. اوس په ژوند کښې له ټولو نه زیات دلچسپ څیز انفرادي شخصیت دے. او نقاد چې په یو ادبي تخلیق تنقید کوي نو ادیب د هغه شخصیت مطالعه او تجزیه هم کوي چې ده ئې په خپل تخلیق کښې اظهار کړے وي. نو په دې دلیل تنقید هم دَ ژوند سره هغه علاقه لري کومه چې شاعري او دَ ادب نور اصناف لري او داسې تنقیدي ادب هم دَ تخلیقي ادب یو قسم وګرځي.

په دې حال کښې دا مسئله اوس صرف دَ تنقید دَ صحیح او غلط استعمال مسئله پاتې شي. او دا مسئله څه دومره ګرانه مسئله نه ده. مونږ دَ خپلې تجربې نه هم دا مسئله زده کولے شو چې تنقیدي مطالعه کوم وخت سودمنده او کوم وخت مُضره ده؟

تنقیدي مطالعه هغه وخت ضرر رسانه شي چې مونږه دَ یو لوئي لیکونکي پحقله دَ یو بل لُستونکي رائې باندې تکیه وکړو او کتاب ته دَ براه راست رسایي په ځائې دَ دغه نقاد رائې خپله کړو. دا زمانه دَ خُلاصو زمانه ده او دَ علم دَ نورو څانګو غُندې اوس دا مصیبت ادب ته هم راغلے دے او دَ سړي زړه کله کله دا غواړي چې دَ څنو هغو لیکونکیو په حقله چې نه خو ئې مونږ سره دَ لُستلو دپاره وخت شته او نه همت، دَ دغو خُلاصو په رائې

اعتبار وکړو او دَ نورو خلقو په شان مونږ هم خلق په دې مرعوب کړو چې ګنې مونږ دغه لیکونکي لُستلي دي. دَ دغه غرض دپاره مونږ دَ هومر دَ اوډیسي په ځاني دَ دې کتابونو خُلاصه لُستل غوره ګڼو. اوس دا هم نه ده پکار چې سړے دې دَ دې مخالفت وکړي چې دا خُلاصه لُستل نه دي پکار. ځکه چې دا ناممکنه ده چې سړے دې دَ ټولې دنیا دَ لُستلو قابل کتابونه پخپله لُولي. که خبره دې ته راشي چې آیا که اوډیسي مونږ پخپله نه شو لُستلے نو دَ هغې خُلاصه دې هم نه لُولُو. نو زه دَ دې په حق کښې نه یم ځکه چې زما په خیال دَ دې شهکار متعلق لږ علم دَ دې نظم نه دَ مطلق ناواقفیت په مقابله کښې غوره دے ژوند ډېر مختصر دے او مونږ په ډېر محنت هم دَ دنیا ټول ادب نه شو لُستلے. نو ځکه چې څومره لُستلے شو دومره غنیمت دے. او که دا لُستل دَ بل چا په واسطه وي نو مونږ دې ترې مخ صرف په دې وجه نه اړوؤ چې دا دَ بل رائې ده. او دا کېدے شي چې دا مطالعه مونږ دې ته ولمسوي چې دَ دغه لیکونکي پخپله هم مطالعه وکړو. او یا دَ دې مطالعې نه په راتلونکي وخت کښې څه ادبي فائده واخلو. په دې سلسله کښې دَ والتیر مثال زمونږه ښه رهنمائي کولے شي. والتیر دَ اتلسمې صدۍ دَ عظیم ترینو لیکونکیو نه یو وه او ځکه دې ذاتي طور سره هم او دَ ادب تاریخ کښې دَ ده مقام په وجه هم ډېر اهمیت لري. دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې لیکونکی په حقله به ځنې سوالونه یو خل خامخا زمونږ ذهن کښې پیدا کیږی. د هغه مقصد څه وه؟ د هغه طریق کار او کارنامې څه وے؟ د هغه څومره لیکونه تاریخی اعتبار سره او څومره ادبی اعتبار سره اهمیت لری؟ د داسې سوالونو که یو عام خواب مونږ بیامومو نو دا هم غنیمت دے. ځکه چې د والتیر د تصانیفو شمار د ٦٢٠ نه زیاتیږی او دا دیارلس شلې کتابونه هیڅوک هم نه شی لُستلے نو اوس که لارډ مورلے راپاسی او مونږ ته د څلورو سوؤ مخونو په کتاب کښې د والتیر په حقله د هغه ټول معلومات راکړی نو مونږ له پکار دی چې په شکریه ئې قبول کړو. د دې نه علاوه هره زمانه کښې ځنې وارِه لیکونکی هم وی چې ښه لیکونه ئې کړی وی. اوس که څوک نقاد د دغو وړو لیکونکیو ښه لیکونه راټول کړی نو مونږ له پکار دی چې ترې فائده واخلو ځکه چې د دغه لیکونکیو ټول لیکونه لُستل نه خو مفید دی او نه ممکن.

مونږ لره که یو طرفته د مصنفینو په حقله راتې ته مبالغه آمېز اهمیت نه دی ورکول پکار نو بل طرف ته د دې اُصولو نه هم انکار نه دی کول پکار چې زمونږ اصلی غرض د ادب مطالعه ده نه چې د دغه ادب شرح یا په دغه ادب د تنقید او تبصرې مطالعه. د ادبی مطالعې بنیادی غرض دا وی چې د مطالعه کونکی او د مصنف یا ادیب تر مېنځه ذاتی باهمی تعلق قائم شی نو ځکه د دې

غرض دپاره د نقاد د واسطې او وسیلې څه خاص ضرورت نه پېښیږی. مونږ د یو لوئی کتاب پوره خوبی او حیات آموز محرکات هله محسوسولے شُو چې دغه کتاب سره براه راست رابطه پیدا کړو. مفسر او مشرح دا خوبی او محرکات په ډیره وړه پیمانه مونږ ته رسولے شی. زما یو امریکنی دوست چې د ادب ډیر نامتو اُستاذ دے، ما ته یو خل د خپل یو شاګرد قصه کوله. هغه ما ته ونیل چې زما شاګرد د شیکسپیئر په ډرامه "ټمن او ایتهنز" باندې د تحقیق کولو په غرض ما نه پُښتنه وکړه چې دې سلسله کښې زه کوم کتاب ولُولم. او زما خواب ورته دا وه چې په "ټمن او ایتهنز" باندې د ځان پوهولو دپاره د "ټمن او ایتهنز" نه غوره کتاب نشته. زه دا حقیقت یو ځل بیا سر دوباره کوم چې د یو کتاب د شرح یا د تبصرې مطالعه د هغه کتاب د مطالعې نعم البدل هیچرې نه شی کېدے. د دغه کتاب په مطالعه کښې چې مونږ کوم زیار او مېښود کوؤ هغه د ادبی کلچر د ذریعې په حیثیت د دغه کتاب په حقله د بل چا نه د حاصل کړی علم په نسبت په څو چنده زیات قدر او قیمت لری.

په تنقیدی ادب لُستلو کښې د یو بل نقصان هم ډیر لوئے احتمال شته. که مونږ ځان شرحو او تبصرو لُستلو ته وقف کړو نو مونږ ځان انفعالی طور سره د یو بل سړی رائې قبلولو او د هغه د فیصلو منلو ته وسپاړُو، دا ډیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه خطره ده او چې څومره یو نقاد لوئے وی دومره یا خطره هم لویه وی. لوئے نقاد هغه ته وائی چې امتیازی علم پوهه او زورور شخصیت لری او داسې نقاد نه مونږ ډېر زر متاثره کېږو. د ده شعور فهم او ادراک، ته مونږ خپل شعور فهم او ادراک ډېر زر ایل کړو. نتیجه ئې دا شی چې مونږ د کتاب مطالعه دَ ده په سترګو شروع کړو. مونږ په کتاب کښې هم هغه څه وینو کوم چې دے وینی. چې چرته دے غلطی کوی. هلته مونږ هم ورسره خان رضاکارانه طور باندې غلطوؤ. چې کوم څیز د ده دَ نظر نه پاتې شی هغه څیز مونږ هم نه وینو او زمونږ مطالعه او ذهن دَ ده دَ مطالعې او ذهن غلامی قبوله کړی. په دې طریقه دې دَ کتاب او زمونږ ترمېنځه دَ ترجمان حېثیت نه بلکه دَ دېوال حېثیت اختیار کړی. دَ رهنمایی په ځائې دے زمونږ لار ونیسی او زمونږ ذهن په خپله کار کول پرېږدی.

لکه څنګه چې مخکښې ووئیلے شُو دَ تنقید دَ غلط استعمال نه دَ ډېرو سنګینو نتیجو راپېدا کېدو احتمال شته. خو دَ دې دا مطلب نه دے چې ادبی مطالعه کښې دې مونږ دَ تنقید دَ اهمیت نه سترګې پټې کړو. دَ دې مطلب خو به یا دا وی چې مونږ دَ خپل خان نه زیات هوښیار خلق نه تسلیموؤ او یا دا چې دَ نورو کسانو ژوره تجربه او برتر علمی قابلیت او هوښیارتیا هڅو زمونږ

پکارېدې نه شی.

دَ تنقید لوئے فرض دا وی چې زمونږ ذهن روښانه کړی زمونږ علم زیات کړی او مونږ کښې دَ علم حاصلولو تلوسه پېدا کړی. که چرې مونږ دا منو چې یو لوئے شاعر مونږ ته دَ خپلو تخلیقاتو په ذریعه دَ ژوند مقصد ښیی او مونږ خان سره په دغه معنیٰ کښې شریکوی. نو مونږ له دا هم منل پکار دی چې یو لوئے نقاد هم مونږ دَ ادب په معنٰی پوهوی او خان سره مو په دغه معنٰی کښې یو کوی. ربنتینے نقاد هغه علم لری چې دَ هغه دَ کار دپاره ضروری دے او دَ نقاد دغه علم زمونږ دَ علم نه زیات ژور، زیات پوخ او څکه زیات دَ قدر قابل دے. دَ دې نه علاوه هغه دَ بصیرت پوهې او شعور خاصه ملکه لری. نو دا به یقیناً ډېره لویه خورده ګیری وی که مونږ دا ووایُو چې داسې سړے به یوه ادبی فنپاره کښې زمونږ نه زیات څه نه وینی او دا به ډېر لوئے حماقت وی چې مونږ دا فرض کړو چې دَ ده په مدد به مونږ په دغه فنپاره کښې زیاته ښکلا، اهمیت او معنٰی نه مومو. نقاد مونږ ته همېشه دَ نظر یوه نوې زاویه ښیی او زمونږ هغه تاثرات چې مونږ محسوس کړی خو وی خو ظاهرولے ئې نه شُو، څرګندوی. هغه کله زمونږ رهنما وی راته لار ښیی او کله زمونږ دَ لارې ملګرے وی او راته په لاره هغه څیزونه ښیی چې زمونږ نظر پرې ښوئیدلے وی. په دې طریقه هغه مونږ ته دا رازده

Pukhto.Net
پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی چې مونږ دې په زيات ژور نظر او فکر او بهتر قوت تنقيد دَ کتاب مطالعه وکړو. نقاد هغه وخت زمونږ نور هم زيات پکارېږی چې دے زمونږ فکر او نظريو سره اختلاف کوی او هغه دَ ايمرسن خبره چې مونږ ته محض "هدايات" نه بلکې "اشتعال" هم راکوی. که مونږ دَ هغه مطالعه په هغه نظر کوؤ په کوم چې پکار ده، او زمونږ ذهن حاضر او بېدار وی نو هغه سره اختلاف يا اتفاق دومره لوئے فرق نه پېدا کوی که مونږ هغه سره متفق يُو او که ورسره اختلاف کوؤ، په هر صورت به مونږ دَ هغه دَ بصيرت او قوت نه فائده اخلو.

نُکتې

ا. تنقيد څه ته وائی. دَ تنقيد عام تعريف.

ب. په تنقيد عام اعتراضونه. دَ نقاد دَ واسطې عدم ضرورت. والټير او مورلے.

ج. تنقيد هم يو تخليقی عمل دے او دَ تخليقی ادب سره مساوی حېثيت لری.

د. دَ تنقيد غلط استعمال. په پټو سترګو دَ نقاد هره خبره منل.

ه. دَ تنقيد صحيح استعمال. تنقيد زمونږ رهنمائی کوی.

۲

دَ پورتنی بحث نه بايد چې ښکاره وی چې دَ تنقيد دوه مقصدونه، تشريح او محاکمه وی. تر اوسه پورې دا دواړه مقصدونه نقادانو غبرګ او په يو ځائې استعمال کړی دی. دَ نقادانو اکثريت دا منی چې دَ تنقيد اصلی غرض دَ يوې ادبی فن پارې متعلق فېصله کول دی. خو دغه نقادانو دَ دغه غرض دپاره تشريح نه تل تر تله دَ يوې ذريعې کار اخستے دے. ولې دَ څه مودې راسې دَ نقادانو يوې ډلې دا نظريه شروع کړې ده چې دَ تنقيد صرف يو مقصد دے او هغه تشريح دے. دا ډله تشريح او محاکمه نه صرف بېل بېل بلکه متضاد څيزونه ګڼی. دَ دوئ دَ خيال مطابق دَ نقاد کار محض او محض دا دے چې دَ يوې ادبی فن پارې تشريح او وضاحت وکړی او بس.

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کهٔ چرې مونږ دَ يو ساعت دپاره دَ تنقيد دا تعريف ومنو نو سوال راپيدا کيږي چې دَ يو مشرح په حېثيت دَ نقاد فرائض څهٔ وي. او کهٔ مونږ په دې لږ غور وکړو نو راته به ثابته شي چې په دې حېثيت کښې هم دَ نقاد کار لوئې او ګران دے. هغه به خان دَ هغه کتاب په مغز پوهوي، چې دې پرې تنقيد کوي. هغه به دَ دې کتاب دَ ښکلا تجزيه کوي دَ کتاب دَ عارضي او دائمي اهميت تعين به کوي دَ هغې دَ معنٰی تجزيه او ترتيب به کوي. دَ هغو فني اخلاقي اُصولو وضاحت به کوي، چې دَ کتاب ليکلو په وخت کښې ئې مصنف شعوري يا غېر شعوري طور سره خيال ساتلے دے. دے به دَ کتاب دَ اشارو وضاحت کوي او هغه څهٔ به څرګندوي چې مصنف ئې په کنايه کښې بيان کړے وي. هغه به دَ کتاب دَ مختلفو حصو باهمي تعلق او بيا دَ دې حصو ټول کتاب سره تعلق بيانوي. هغه به دَ کتاب خوارۀ وارۀ عناصر راغُنډوي او خُلاصه به ئې وباسي او بيا به دَ کتاب په خصوصياتو بحث کوي. په دې طريقه به هغه دَ کتاب تشريح او وضاحت کوي. او مونږ به دَ کتاب په ماهيت مافيت روح او فن پوهوي او چې دا وکړي نو کتاب به دَ خپلې درجې ثابتولو دپاره ازاد پرېږدي. دَ والټر پيټر دَ وېنا مطابق دَ نقاد دغه درې فرائض دي چې دَ شاعر يا مصور خوبۍ محسوس کړي. دَ دې خوبيو تجزيه وکړي او بيا ئې

وضاحت وکړي.

د دې غرض دپاره به دَ هر يو نقاد خپل مخصوص طريق کار وي. هغه به يا خو خپله ټوله توجه په دغه کتاب مرکوزوي او يا به دَ دغه مصنف دَ نورو کتابونو په رڼا کښې دَ دغه کتاب وضاحت کوي او يا به دَ تقابلي مطالعې په رڼا کښې دَ کتاب تشريح کوي. هغه دا هم کولے شي چې يو قدم وړاندې لاړ شي او دَ کتاب تاريخي تشريح شروع کړي، خو کهٔ دَ هغهٔ طريق کار هر څهٔ وي دَ هغهٔ مقصد به تل دا وي چې هغه خان هم په کتاب پوه کړي او مونږ هم. هغه به هيچرې هم دَ خپل ذاتي ذوق يا دَ نورو نقادانو دَ رائې په رڼا کښې په دغه کتاب څهٔ حکم نهٔ لګوي.

دَ مشرح په حېثيت دَ نقاد دَ مقصدونو او طريقو مفصل بيان ښاغلي پروفېسر مولټن په خپله يوه مقاله کښې کړے دے دوئ وائي چې نن سبا دَ تنقيد مقصد دا ګڼلے شوے دے چې نقادان دې دَ ادبي تخليقاتو معقوليت تلي او دَ دغې تخليقاتو دَ تقابلي اهميت اندازه دې لګوي. لارډ ميکالے چې دَ هغهٔ نه زيات په دې مسئله هيڅوک هم دَ وئيلو حق نهٔ لري (دا زما په خيال کښې دَ لارډ ميکالے دَ تنقيدي صلاحيتونو پحقله ډېره لويه مبالغه ده) خو نقاد يو باچا ګڼي، چې ليکونکيو لره په خپل دربار کښې دَ درجو مطابق دَ ناستې ځايونه ورکوي او حقيقت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے چې نن سبا عام خیال هډو دا دے چې د تنقید محض هم دا کار دے چې د ذوق د اُصولو مطابق د لیکونکیو او لیکونو حُسن و قبح ښکاره کړي. او د ذوق د دې اُصولو په حقله دا خبره منلے شی چې ګنې دا اُصول یا خو هر چا قبول کړي دی او یا د ادبی ښکلا په بنیادی تصوراتو د غور و فکر په نتیجه کښې پیدا شوی دی. د دې په مقابله کښې ښاغلی پروفیسر مولټن د تنقید ځنې نوی اُصول جوړ کړی دی چې دې ورته "استقرائی تنقید" وائی. د مولټن د نظریې نوم هډو دا ظاهروی چې د دوئ په دې نوې نظریه د جدید سائنس څومره ژور اثر دے د دوئ د خپلې وینا مطابق د دې نوې نظریې مقصد دا دے چې "ادبی بحث د استقرائی علمونو دائرې ته راشی" داسې تنقید ته د ادب یو قسم نه بلکې د سائنس یو قسم وئیل پکار دی. نو ځکه هغوی د نقاد نه دا مطالبه کوی چې هغه دې د سائنسدان غُندې صحیح او غیر جانبدار وی. استقرائی نقاد به لکه د نورو سائنسی محققانو غُندې د "ادبی شهود LITRARY PHENOMENA لکه څنګه چې هغوی ته ښکاره مشاهده کوی او هغه قوانین او اُصول به راجمع کوی او ترتیب به ورکوی د کومو په وجه چې دغه ادبی شهود رنګ او شکل بدلوی او تاثر پیدا کوی. داسې ادبی نقاد د ادبی تخلیقاتو نه بغیر د بل چا فیصله یا قانون نه منی".

د مولټن د دې نظریې مطابق دا نوے استقرائی

سکول د زور حکمی سکول نه په ډیرو خبرو کښې مختلف دے. وړومبے خو دا چې حکمی تنقید په ادبی تخلیقاتو کښې د درجه بندی قائل دے او درجه بندی د سائنس برخلاف ده. د سائنسدان په حېثیت د استقرائی نقاد کار په درجو کښې د فرق متعلق نه دے هغه صرف په اقسامو کښې فرق تسلیموی. هغه ته ادبی طریقې ښې بدې نه ښکاری. مثلاً هغه به د شیکسپئیر او بن جانسن مقابله نه کوی. بلکه دے به په دغو دواړو لیکونکیو کښې صرف هغه فرق ګنړی کوم چې په ګُل او د مرچو ونه کښې وی. دا فرق د درجې نه بلکې د قسم دے. د ګُل بوټے خان ته خپل خصوصیات لری او د مرچو بوټے خپل خواص. دا فرق ترجیح نه پیدا کوی ځکه چې دواړو کښې د مقابلې دپاره څه مشترک شے نشته. دغه شان یو لیکونکے د بل لیکونکی نه جدا وی او دا فرقونه کتل او راګُنړول پکار دی. خو د دوئ په بنیاد د لیکونکیو درجې جوړول او یو په بل حکم کول نه دی پکار.

په حکمی تنقید او استقرائی تنقید کښې بل فرق دا دے چې د حکمی تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې دا نام نهاد ادبی قوانین د اخلاقو یا د ریاستی قوانینو په شان د بره نه نافذ کېږی. او فنکار د دیو په منلو داسې پابند دے لکه چې یو انسان د اخلاقو یا ریاستی قوانینو په منلو پابند وی. استقرائی نقاد د داسې قوانینو د وجود نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منکر دے. د هغه په خیال د ادب قوانین هم داسې دي لکه چې د سائنسدان دپاره دَ فطرت قوانین. چې دَ بهر نه نه وي نافذ شوي بلکې حقیقت دَ قوانینو شکل اختیار کړے وي. دَ فطرت قوانین څه وي خو دَ هغه نظام یو تعمیمي بیان دے چې انساني نظر او فکر ئې مشاهده کوي. هم دغسې ادبي قوانین هم ګڼل پکار دي. دا ادبي قوانین هم دَ هغه شهود اظهار کوي کوم چې دے نه هغه کوم چې پکار دے. په دې شان دَ شیکسپئیر دَ ډرامې قوانین په شیکسپئیر دَ بهر نه منلي شوي قانونونه نه وو چې دَ هغو په منلو دې شیکسپئیر مجبور کړے شي. بلکې دا هغه قانونونه وو چې دَ شیکسپئیر دَ ډرامائي تخلیقاتو دَ تجزیې نه راوکښلي شوي وو. او مونږ چې دا وایُو چې شیکسپئیر دَ دې قانون یا دَ هغه قانون اطاعت کوي نو مونږ اطاعت دَ استعارې په معنو کښې داسې استعمالوُ لکه چې مونږ وایُو چې ستوری دَ کشش دَ قانون اطاعت کوي. نو ځکه دَ نقاد کار دا نه دے چې ووائي چې شیکسپئیر دَ فلاني مجرد قانون اطاعت کوي یا داسې قواعدو لاندې خان ګڼي چې هغه بالکل ازادانه طور باندې وضع شوي دي بلکې دَ نقاد کار محض دا دے چې هغه دَ شیکسپئیر دَ تخلیقاتو براه راست تجزیه وکړي او هغه اُصول تزې راوباسي (او بیا دوئ لره یو عام شکل ورکړي) دَ کومو لاندې چې دغه تخلیقات شوي دي.

دا څیز دَ استقرائي او حکمي تنقید تر مېنځه یو بل فرق پېدا کړي. د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې د ادبي تنقید ځنې "مقرر معیارونه" دي چې ادبّ پرې خیرلے شي. مختلفو وختونو کښې مختلفو نقادانو دې معیارونو کښې ډېر ترمیمونه کړي دي ولې بیا هم دَ معیارونو دَ موجودګۍ نه انکار نه شي کېدے خو استقرائي تنقید دَ مقررو معیارونو وجود نه تسلیموي. نه صرف دا بلکې دَ استقرائي نقادانو خیال دے چې دَ داسې معیارونو وجود محال دے. ټول شهود دَ یو ارتقاء نه تېرېږي او دغسې ادب هم دَ ارتقاء نتیجه ده. دَ ادب تاریخ دَ تبدیلیو او ترمیمونو یوه نه ختمېدونکې سلسله ده او ځکه که څوک دَ دائمي اُصولو تلاش کوي نو دا تلاش به ئې خامخا ناکام وي ځکه چې د دې مطلب دا دے چې ګڼي مونږ "تکمیل" منو. او حقیقت دا دے چې یو څیز کښې هم تکمیل موندل ناممکن دي.

د دې بحث نتیجه دا شوه چې استقرائي تنقید به ادب په تحقیقي انداز کښې خیري. او دَ فن اُصول او قواعد به دَ فنکارانو دَ عمل نه راوباسي. او ادب به دَ فطرت دَ نورو څیزونو غُندې دَ مسلسلې ارتقاء لاندې ګڼي چې دَ سکول او دَ مصنف په بدلېدو به بدلېږي خو دا فرق به صرف دَ قسم فرق وي او په هر یو به دَ پوهېدو دپاره دا ضروري وي چې په هغه نظر دې وخیرلے شي چې دَ دغه

Pukhto.Net

قسم دپاره پکار دے او د بهر نه پکښې څه مداخلت ونه کړے شي.

که مونږ د تنقید دا فرائض ومنو نو د دې مطلب دا شو چې د تنقید نه خو د یو ادب پارې د خوبۍ سره څه کار شته او نه هغه ذاتي احساس سره چې مونږ ئې د دغه ادب پارې متعلق لرو. نقاد به لکه د سائنسدان محض او محض تحقیق کوی او د انفرادی ذوق، د مطلق او تقابلی ښائست او خوبیو به هډو پروا نه لری. هغه د تیسن په الفاظو کښې "یو داسې عالم نباتات دے چې د هغه موضوع د نباتاتی ژوند شهود نه بلکې ادبی شهود دے".

استقرائی تنقید لکه چې تر اوسه پرې بحث وشو مونږ صرف دې نتیجې ته راولی چې د هر مصنف د تخلیق قانون هم دغه تخلیق کښې کتل پکار دی. او د دې کُلیې نه دا مزید نتیجه راپیدا شی چې د داسې قانون نفاذ د بل مصنف په تصنیف کول ناممکن وی. او ځکه دا قانون خو نه د فیصلې دپاره معیار ګرځیدلے شی او نه زمونږ رهنمائی کولے شی. دا نتیجه یوه مسئله پیدا کوی چې مونږ به ئې جائزه واخلو. خو فی الحال مونږ د تنقید د یوې داسې نظریې تصور هم کولے شو چې هغه خو نه د حکمی تنقید حمایت منی او نه د استقرائی سکول غُندې د نقاد نه د اندازې لګولو او فیصلې کولو حق اخلی. د تنقید د دې طریقې بنیاد د ادب په اضافی اُصولو او تاریخی

تشریح باندې ابښودے شوے دے. او د تفصیل دپاره به ئې مونږ ښاغلی ایډمنډ شیرر ته رجوع کوؤ. شیرر ته لکه چې ئې مخکښې نوم اخستے شوے دے. د ملټن د مطالعې په دوران کښې یو ډیر مشکل پېښ شو. هغه د ملټن په حقله د والټیر او د لارډ میکالے متضادو رایو کښې راګیر شو. والټیر د ملټن سخته غندنه او میکالے ئې زبردسته ستائنه کړې ده. هغه د چا خبره منلے وے؟ د اتلسمې صدۍ د مشهور فرانسیسی مفکر او که د نولسمې صدۍ د لوئی هوښیار انګریز لیکونکی. شیرر په دې حیران وه چې دوئ دواړو لیکونکیو کښې د کوم یو رائې صحیح ده. او هغه په دې پوه شو چې دا دواړه غلط دی. دوئ یو هم د ملټن د مطالعې په سلسله کښې د لُستونکی مدد نه شی کولے ځکه چې دوئ دواړو کښې اعتدال او غیر جانبداری چې د هر چا نه زیاته د نقاد دپاره ضروری وی، نشته. دوئ دواړه د یو بل تردید کوی او زمونږ هیڅ رهنمائی نشی کولے مونږ به یا د یو خبره منو او د ملټن "پیراډائز لاسټ" به غندو او یا به د بل خبره منو او د دې نظم ستائنه به کوؤ او داسې به پخپله هیڅ نتیجې ته نه شو رسېدې. نو بیا د دې نظم په حقله ذاتی نتیجې ته رسېدو دپاره مونږ له کومه طریقه اختیارول پکار دی؟

شیرر وائی چې مونږ له د دې غرض دپاره "نوې تاریخی طریقه" استعمالول پکار دی. دا طریقه د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېنا مطابق "زياته نتيجه خېزه او زياته منصفانه" ده ځکه چې د دې غرض درجه بندي نه بلکې پوهه او فېصله ورکول نه بلکې وضاحت کول دی. د دې طريقې مقصد دا دے چې د تصنيف قدروقيمت دې د مصنف د مزاج نه او د هغه تبديلۍ نه چې دې مزاج کښې حالاتو پېدا کړې وه، ولګولے شي نو د ملټن د "پيراډائز لاسټ" د مطالعه په وخت کښې زمونږ فرض دا پکار دی چې تر څو کېدے شي د خپل طبيعت د کمزورۍ، يا د خپل وخت د ادبي ذوق نه پېدا شوی ټول رجحانات او جانبدارۍ د ذهن نه لرې کړو او د دې نظم د موضوع او ليک شان STYLE د صحيح قيمت لګولو دپاره د ملټن د مزاج او د هغه د ماحول مفصله تجزيه وکړو او دا وګورو چې په ملټن باندې کوم کوم ذهني فني او سياسي اسبابو خپل اثرات پېدا کړي وو. دغه اثرات به وو که بد، دې سره زمونږ هيڅ تعلق نشته اګر چې ځني خبرې پکښې مختلفې دی خو بيا هم تر دې حده د استقرائي نقاد په شان دا نقاد هم لا د محقق فرض ادا کوی. ولې له دې ځايه شيرر د ملټن او د هغه د ملګريو ملګرتيا پرېږدی او د تشريح نه د محاکمې په طرف روان شي. دے وائي چې "د مصنف د مزاج او د هغه د عهد د تجزيې او مطالعې نه پخپله د تصنيف رښتينے او صحيح فهم پېدا شي". او دا رښتينے فهم يو داسې معيار پېدا کړی چې مونږ پرې د دغه تصنيف د مقام او قيمت اندازه لګولے

شو. د يو خارجي تنقيد په ځائې اوس تصنيف پخپل ځان پخپله محاکمه کوی. او د انساني ذهن د تخليقاتو په صف کښې د خپل مقام پخپله تعين کوی.

دلته د تنقيد د طريقو او فرائضو پحقله د نورو طريقو د تشريح موقعه نه ده، نو ځکه د تنقيد په ضمن کښې د دې ښکاره رجحان په حقله چې د تنقيد اکې يو مقصد که نه وی نو لوئے مقصد خو ئې تشريح خامخا دے. د دوئ دواړو ليکونکيو د نظريو بيان کافي دے. ملټن که يو خوا د حکمي تنقيد حتمي مخالفت کوی نو بل خوا پروفېسر شيرر د حکمي تنقيد دپاره د انفرادي ذوق او ټړلو فارمولو په ځائې پاخه او ژور بنيادونه لټوی. ولې دواړه نقادان د زړو نظريو تنګ تُرش سخت او ګډوډ معيارونه غندی او په دې خواهش کښې شريک دی چې ادبي مطالعه کښې دې د سائنس وسعت غوېجه توب او نظم داخل کړې شي.

په تنقيد کښې دا نوی رجحانات ډېر لوئے اهميت لری. د دې رجحاناتو په پيروی مونږ د ادب او اديب پحقله رښتينے علم موندے شو. لارډ مورلے يو ځائې کښې په دې خبره ډېر خفګان ښکاره کړے دے چې انساني ذهن د زرګونو کالو راسې د ارسطو د الميې په تعريف بحثونو کښې بوخت پاتې شوے دے او دا ئې نه دی کړی چې د ارسطو د تعريف په ځائې براه راست د الميې تجزيه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه وکړی. لارډ مورلے وائی چې دا د انسانی دانشمندی توهین وي. ادبی تنقید په دې طریقه تل تر تله د اصطلاحاتو او استاذانه اختیاراتو لاندې پائمال شوے دے او د انفرادی ذوق د بدلېدو رابدلېدو نه د بچ کېدو دپاره اکې یوه لار دا وګڼلې شوه چې یوې تیارې او مخکښې نه جوړې شوې ضابطې ته دې غاړه کېښودے شی. نو خکه د هر مصنف اندازه د وضع شوو قانونونو مطابق کېده او ادب کښې هره نوې لار د زړو مثالونو مطابق سنجولې او خیرلې شوه. د زړو قانونونو دې غلامانه تقلید دا عام خیال پېدا کړو چې د یونانی او لاطینی لیکونکیو لیکونه مثالی او معیاری دی او د دغې خیال نه په ادب کښې د کلاسیکی نظریې تصور پېدا شو او چې د کلاسیکی دور ختم شو نو بیا هم د نقادانو طریقه دا وه چې یو یا بل ادیب یا د ادب یو یا بل سکول داسې تسلیم کړی. لکه چې بس هم دوئ د ادب په اصلی معنٰی پوه شوی وو. او د دوئ نه پس دغه ادبی کمال موندل ناممکن دی. تنقید یو روایتی علم وګڼلے شو چې په قوانینو کښې ئې نه خو ترمیم کېدے شو او نه د څه اُصولو د پابندۍ احتیاج ئې لرلو. نقادانو به د هرې هغې نوې لارې غندنه کوله کومه چې د دغو قوانینو سره سمه نه وه. او هم دغه وجه ده چې شیکسپئیر تر ډېرې زمانې په فرانس کښې او په انګلستان کښې هم د ډېرو نقادانو د رائې مطابق "وحشی او غیر فنی" ګڼلے شو. خکه

چې د شیکسپئیر ډرامې د کلاسیکی ډرامو د قوانینو مطابق نه وے. او د کلاسیکی ډرامو د قانونونو خلاف ورزی پکښې شوې وه. دا تنقید ماضی پرست وي او د خپلې ماضی پرستۍ له کبله ئې عملی طور سره د ارتقاء د اُصولو نه انکار کولو. او د نوی ادبی روح د نوو لارو موندلو حق ئې نه تسلیمولو. د دغه نظریې خاوندانو دا لوئے حقیقت چې ورډزورته ئې اظهار کړے دے او ادبی تاریخ ئې تل تر تله مثالونه پېش کوی، هېر کړے وي. ورډزورته وائی "هر لیکونکے د خپل عظمت او طبعزادی مطابق د خپل تصنیف نه د لطف اندوز کېدو دپاره پخپله ذوق پېدا کوی." د ورډزورته د دې خبرې د نتیجې په طور مونږ دومره ورسره اضافه کوؤ چې د دې نه علاوه هر لیکونکے د خپل تصنیف د تنقید دپاره معیار هم پېدا کوی.

د حکمی سکول د تنقید د طریقو او نتائجو په حقله د دغې سکول د دوؤ لویو نقادانو ایډیسن او ډاکټر جانسن د تصنیفاتو نه مفصل علم حاصلېدے شی. ایډیسن په "پیراډائز لاسټ" د تنقید کولو په موقع د شیرر غُندې دا نه دی کړی چې د ملټن د شخصیت او د هغه د عهد تجزیه وکړی بلکې د هغه طریقه دا ده چې د ملټن دا نظم د رزمیه شاعرۍ د قوانینو په رڼا کښې وګوری. او د دغه قسم د شاعرۍ د خوبیو او ښکلا معلومولو دپاره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

"ایلیډ" او "اینیډ" سره مقابله کړی. دا قوانین او دا ښکلا چرته ده او د دې د معلومولو طریقه به څه وی. د ایډیسن په خیال کښې به مونږ د دې سوالونو ځوابونه د هومر ورجل او ارسطو د مطالعې نه حاصلوو. او مونږ به ملټن د دوئ په ګزونو کچ کوو. اوس دې سلسله کښې دا هېرول نه دی پکار چې د ملټن په باره کښې د تنقید دا طریقه استعمالول څه نه څه جواز لری چې ملټن د خپل نظم د لیکلو په وخت کښې خان ته هم دغه کلاسیکی مثالونه مخکښې ایښی وو او د دې اعتراف ئې هم کړے دے او ځکه که ملټن پخپله په خپل ځان تنقید کولے نو هم د ایډیسن طریقه به ئې استعمالوله. ولې د شیکسپئر معامله بالکل جدا ده. شیکسپئر ځان ته د کلاسیکی ډرامې مثالونه وړاندې نه وو ایښی. نو ځکه په هغه باندې کلاسیکی قوانین او معیارونه استعمالول صحیح نه دی. خو بیا هم د ایډیسن د دې طریقې د اُصولو تنګی نورو ډېرو ځایونو کښې څرګندېږی. د مثال په طور هغه ځائې کښې چې دې د ملټن د نظم په "قصه" (FABLE) لکه د ډرائیډن غُندې دا اعتراض کوی چې د نظم واقعه "غمناکه" ده او د ارسطو دا قانون پکښې د نظر د وړاندې نه دے ساتلے شوے چې رزمیه نظم به هیچرې په غمناکه نتیجه نه ختمېږی. یا چې کوم ځائې کښې ایډیسن د نظم په کنایه او تمثیلی بیان (ALLEGORY) دا اعتراض

کوی چې د نظم په دې انداز کښې د هومر او ورجل په ځائې د سپنسر او اریاسټو تتبع شوې ده. خو په یو ځائې کښې ایډیسن داسې اعتراف کړے دے چې د هغې نه دا معلومېږی چې دې د ارسطو د قانونونو حتمیت نه منی. او ادب کښې د ارتقاء د اصولو قائل دے. د ملټن په کردارونو د بحث کولو په موقعه دے وائی "چې دلته او خنې نورو ځایونو کښې د ارسطو د رزمیه شاعری هغه قوانین نه شی نافذ کېدے کوم چې ده د هومر د مطالعې نه راوکښلی وو. ځکه چې دا هر غیر جانبدار ناقد ته ښکاره ده چې که چرې ارسطو "اینیډ" لُستلے وے چې د ده د مرګ نه تقریباً سل کاله پس لیکلے شوے وه نو د ده دا قوانین به زیات مکمل وو". د ایډیسن دا اتفاقی اعتراف د هغو ټولو اُصولو بنیاد وُغرځوی د کومو لاندې چې ده په ملټن تنقید شروع کړے وه ځکه چې که د "اینیډ" په مطالعه ارسطو خپلو اُصولو کښې تبدیلی راوستے شی نو دا هم کېدے شی چې د "پیراډائز لاسټ" د مطالعې نه پس د ارسطو دا اُصول او قوانین نور هم بدل او "مکمل" شوی وے.

هم دغه حال د جانسن د تنقید هم دے د ده د تنقید نه هم مونږ په دغه نتیجه رسو. لکه چې د میکالے وېنا ده ډاکټر جانسن هغه شاعری د ټولو نه غوره شاعری ګڼله، کومه چې د ده په وخت کښې وه او د کومې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده د ماشومتوب نه ستائنې اوريدلې وې او پخپله ئې هم کوله. هغه د تنقيد ټول اُصول هم د دغه شاعرۍ مطالعه کښې کتل او نتيجه ئې دا وه چې د دغه شاعرۍ نه بغير نوره شاعري ده ته بې معنې او بې خوبۍ ښکارېدله. هم دغه وجه وه چې د شيکسپئير او ملټن صحيح عظمت د ده روزی نه شو. او ګړے سره ئې سخته بې انصافي وکړه. او هر هغه ادبی تحريک ئې غندلو او ورپورې ئې ټوقې کولې. چې ده پکښې د زړې لارې نه د بغاوت عنصر موندو. د مثال په طور د اتلسمې صدۍ په اخر کښې د ډيملهٔ د نشاة ثانيه تحريک.

مونږ چې د ايډيسن او جانسن نه د وکټوريې د عهد هر نمائنده نقاد ته راشو نو يوه زبردسته تبديلي محسوسه کړو اوس د تنقيد د مقاصدو پحقله زړه نظريه کم بالکل پرېښودې شوې نه ده نو ترميمونه خو په کښې خامخا شوی دی. زړې طريقې خو اوس بالکل متروکې شوی دی. د دې دا مطلب نه دے چې ګنی اوس ناقد خان قانون ساز او قاضی نه ګڼی. يا دا نه غواړی چې په دغو نامو دې ياد شی يا د ذاتی ترجيحاتو دپاره زاړه قانونونه نه استعمالوی. ولې کله کله دې د نوی سائنسی تصوراتو داسې نفاذ کوی چې د تنقيد هغه زړه حکمی نظريه او د نقاد د قانون سازۍ حق بالکل نظر انداز کړی د دې هر څه سره د تنقيد پحقله يوه واضحه تبديلي بيا هم محسوسېږی.

جديد نقاد تر ډېره حده اوس محض ښه او خراب خطابونه نه وېشی بلکه چې څومره کېدے شی هغه خان پوهول او تشريح کول د تنقيد مقصد ګڼی. د هر ښه څيز انتخاب چې د موجوده زمانې ټولو نه لوئے رجحان دے او ارتقائی طريقو د ناقد نظر ته وسعت او خلوص وربخښلے دے او د دې نه علاوه ئې هغه د شخصيت په ارتقاء او تاريخی ربط باندې پوه کړے دے. دا ټول عناصر په زوړ تنقيد کښې مفقود دی.

مولټن چې د زوړ تنقيد په حقله څه وئيلی دی نو د ننني زمانې اکثر لُستونکی به ورسره اتفاق کوی. خو زما يقين دے چې د هغه د ټولو نه لويې نتيجې ته به صحيح وئيل ممکن نه وی. زه لا فی الحال د هغه په دې خيال څه مفصل وئيل نه غواړم چې ګنی ادبی تنقيد د سائنسی علمونو دائرې ته راوستل ممکن دی او که نه. هسې يوه خبره چې زما په خيال مولټن نه په دې سلسله کښې هېره شوې ده دا ده چې لکه هربرټ سپنسر وائی چې د سائنس کار تر هغه وخته نه ختمېږی تر څو چې په استقرائی عمل سر ته رسيدلی تعميم نه په استخراجی طريقه اُصول وضع نه کړی.

مولټن به د سپنسر د دې وېنا په رڼا کښې اوس دې مسئلې ته څېلمه کېږی چې هغه به د شيکسپئير د استقرائی تنقيد نه پس په کومه طريقه د تعميمی بيان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اُصول وضع کوي. دَ مولټن ټولو نه لویه نتیجه چې زه ورسره اتفاق نه شم کولے دَ حکمي تنقید دَ مکملې غندنې په حقله ده. دَ استقرائي طریقې نتائج که هر څو قیمتي وي ولې دَ ادب طالب علم پرې دَ ټول عمر دپاره مطمئن کېدے نه شي او هر څو که دا طریقه دَ تنقید اهم ترینو طریقو نه یوه ده بیا هم دَ نورو ټولو طریقو نعم البدل ورته نه شو ونیلے.

دَ ادب دَ دې سائنسي نقاد (دَ مولټن دَ خیال مطابق) دَ مطلقې یا اضافي خوبۍ سره هیڅ کار نشته. هغه صرف په قسم کښې فرق تسلیموي. دَ درجې فرق هغه نه مني هغه به دَ شیکسپئیر دَ مطالعې نه دَ شیکسپئیر فني قوانین او اُصول راوباسي او یو تعمیم به نې کوي. دَ هغه دې سره څه کار نشته چې شیکسپئیر دَ ژوند دَ نقاد په حېثیت معقول تنقید کړے دے او که نه. او دغه اُصول او قوانین ښه دي او که بد.

ولې دا او دَ دې قبیلې نور سوالونه په خپله ناګزیر دي. مونږ دَ دې سوالونو نه خان نه شو ژغورلے ځکه چې دَ دې سوالونو که نور هیڅ مطلب نه وي نو کم از کم په ادبي مطالعه کښې زمونږ رهنمائي خو کوي. نو ځکه زمونږ دا حق دے چې دَ دې سوالونو دَ ځوابونو مطالبه وکړو او دلته دَ ادب او سائنس ترمېنځه فرق راشي. دَ مثال په طور دَ علم طبقات الارض چې کوم شهود سره کار

پېښېږي هغه کښې دَ شخصیت عنصر، ربښتیا، دروغ، جذباتي زور او فني اثرات شامل نه دي. دا عناصر دَ هغه ادب دَ شهود جوهر دے چې دَ ژوند شرح دَ فن دَ پیکر په ذریعه کوي. او ځکه دَ دې اندازه به خامخا دَ وضاحت او دَ فن دَ خاصیتونو په بنیاد کېږي. دَ علم طبقات الارض په مطالعه کښې زمونږ کار صرف دَ یو څیز ماهیت او دَ دغه ماهیت تاریخ سره وي. مونږ چې په دې پوه شو یا پوه کړې شو چې دا څیز څه دے او تر دې حاله څنګه رارسیدلے دے. نو زمونږ کار ختم شي. ولې دَ ادب مطالعه کښې دا سوالونه مونږ یوې بلې مسئلې ته بوځي او هغه دا چې دَ دې څیز انساني او فني خوبۍ او عېبونه څه دي. دا وېنا غلطه ده چې کوم خلق ادب او سائنس یو ګڼي دَ هغوی دپاره خوبۍ او عېبونه وجود نه لري. سائنسدان هم دا خوبۍ او عېبونه تسلیموي او مولټن هم. ځکه چې کوم وخت هغه دَ خپل استقرائي وضاحت دپاره شیکسپئیر منتخب کولو نو هغه لکه زمونږ غُندې چې دَ "ذوق اُصول" منو، دَ شیکسپئیر دَ برترۍ قائل شوے وه. که داسې نه وے نو هغه به دَ شیریډان یا بل چرته ورکوټي لیکونکي استقرائي مطالعه کړې وه. خو هغه داسې ونه کړه او شیکسپئیر نې ځکه خوښ کړو چې هغه ورته "عظیم" ښکارېدو. او په دې پوه وه. چې دَ هغه ډرامې یواځې دَ هغه دَ اسلوب اظهار نه بلکې دَ هغه دَ عظمت اظهار هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے. په دې طریقه مولټن د یوې اندازې او حکم نه کار واخستو او "خوبي" ئې تسلیم کړه.

دا عین د فطرت مطابق ده ځکه که مونږه تنقید هر څو سائنس وګڼو خو یوه محاکمه بیا هم کوؤ. د سکول ماشوم هم محاکمه کوی او کتابونو کښې درجه بندی کوی. تر هغې پورې هیڅوک هم مطالعه نه شی کولے تر څو پورې چې د مطالعې لاندې د کتاب پحقله یوه رائې قائمه نه کړی او چې هر کله مونږ ته یو کتاب څوک رامخکښې کړی نو مونږ پرې د هغه رائې غواړو. زمونږه ادبی مطالعه چې څومره زیاتېږی دومره د محاکمې دا مسئله ګرانېږی او چې چرته مونږ یو ځل یو متعصبانه حکم لګولے دے هلته د مطالعې د زیاتېدو نه پس خپله رائې محفوظ ساتلو باندې مجبورېږو او مونږ خپلې نظریې بدلوؤ رابدلوؤ. حالانکې دغه نظریې یو ځل مونږ "حرف اخر" ګڼلې وې. په بنیادی مسئلو د نقادانو اختلاف کله کله سړی کښې مایوسی پیدا کوی خو محض په دې وجه به مونږ دا مسئلې یو خوا ته نه پرېږدو او نه به دا کوؤ چې د سائنسی محقق غُندې غیر جانبداره رویه اختیار کړو. استقرائی نقاد چې مونږ ته څه راکوی مونږ به ئې په شکریه قبلوؤ خو مونږ به د حکمی نقاد نه تل تر تله دا طمع لرو چې هغه به دا استقرائی عمل تکمیل ته رسوی او د دیو نتیجو په بنیاد به مونږ ته د ښه او خراب ادب فرق

څرګندوی. دنیا له فرقه پیدا ده او په درجو کښې خامخا فرق شته:

هر آنکه حفظ مراتب نکند زندیق است

تر څو چې مونږ دا نه وی ګڼلے چې څنګه د طبقات الارض ماهر ته د زمکې هر قسم یو شان او مساوی حېثیت او درجه لری دغسې مونږ د ادب سائنسی طلباء هم ټول ادب یو شان ګڼو تر هغې به د ادبی درجه بندی ضرورت او د دې لوېې مسئلې اهمیت محسوسېږی او که مونږ دا وګڼله نو بیا به مونږ په شهکار او د معمولی درجې ادب کښې که خېر وی فرق نه کوؤ. نو چې دا نه شو ګڼلے نو حکمی تنقید د خپلو ګذشته او آئنده غلطیو باوجود هم مونږ نه شو نظرانداز کولے ځکه چې هم دغه یوه طریقه ده چې مونږ پرې دا مسئله حل کولے شو.

نُکتې

ا. استقرائی تنقید. نقاد د مشرح او مفسر په حېثیت.
په حکمی او استقرائی تنقید کښې فرقونه.

ب. تاریخی تنقید. د شیرر نظریه. د شخصیت، د عهد تجزیه.

ج. د حکمی تنقید مثالونه. ایډیسن او جانسن.

د. جدید نقاد. د حکمی تنقید جواز او ضرورت. درجه بندی ضروری ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳

تر اوسه پورې مونږ په تنقيد محض د ادب سره د تنقيد د رشتې د زاويې نه بحث کولو. اوس به مونږ د بحث يو بل اړخ شروع کوؤ.

مونږ تنقيد محض په دې غرض لولو چې په کوم مصنف يا کتاب تنقيد شوے وي. هغه سره زمونږ دلچسپي وي. خو د تنقيد د لوستلو په دوران کښې زمونږ پخپله په تنقيد نګار کښې هم دلچسپي پيدا شي. د مثال په طور زمونږ د آرنلډ "ايسيز ان کريټسزم" د ورډزورتھ يا بائرن او د شيلے يا کيټس متعلق د مفصل علم حاصلولو د پاره مطالعه کوؤ. او دغه کتاب د يوې ذريعې په حېثيت لولو. مقصد مو دا وي چې د دغو شاعرانو په حقله خپلو معلوماتو کښې اضافه وکړو خو د مطالعې دوران کښې دا

کتاب زمونږ د دلچسپي مرکز شي او د ذريعې په ځائې د مقصد حېثيت اختيار کړي. دا کتاب د آرنلډ د شخصيت فکر، طريقو او مقاصدو پحقله زمونږ توجه خان ته راکاږي مونږ به د آرنلډ ډېرو خبرو او نتيجو سره اختلاف کوؤ خو بيا هم د هغه د شخصيت فکر او طريقه تنقيد پحقله په دې کتاب کښې زمونږ په دلچسپي کښې هيڅ فرق نه راځي. د آرنلډ ذکر صرف د مثال په طور وشو دا خبره د هر لوئې او ربښتينې نقاد په حقله صحيح ده. د دې نه دا نتيجه راوځي چې هر څو که تنقيد ادبي مطالعه کښې يوه امدادي ذريعه ګڼلے شي دا صرف يوه ذريعه نه ده بلکې پخپله د ادب يو قسم دے او ځکه په دې حېثيت د غور لاندې د راوستلو جوګه دے.

چونکې شخصيت د ادب بنيادي حقيقت دے نو د دې د پاره مونږ به د نقاد شخصيت اول خيرو. زمونږ غرض به دا وي چې وګورو چې آيا دا نقاد د ترجمان شارح او حکم لګونکي د منصب مستحق دے او که نه. ځکه چې تر څو مونږ په دې مطمئن نه شو مونږ د هغه په خبرو يقين نه شو کولے نو ځکه ورومبے دا کتل پکار دي چې په نقاد کښې کوم کوم ضروري خصوصيات پکار دي. د ټولو نه ورومبے به مونږ په يو نقاد کښې دا ګورو چې دے تر کومه حده د ذهني تربيت او مزاج له اعتباره د يو مکمل نقاد نمونې سره مطابقت لري. او چونکې انسان بالکل

مکمل کېدے نه شي نو ځکه به مونږ دا ګورو چې مونږ ده ته تر کومه حده دَ ده غلطي معاف کولے شو کومې چې ده دَ يو مکمل نقاد نمونې ته دَ رسېدو په لاره کښې کړي دي. هر ربښتينے نقاد په ذهني طور بېدار، غوېجه، دَ بصيرت خاوند، تېز ذهن لرونکے او دَ آرنلډ دَ قول مطابق دَ دې قابل وي چې مونږ ته څيزونه لکه څنګه چې وي هغسې وښيي او دَ خپلو تعصبونو او رجحاناتو په رڼا کښې دغه څيزونه کتلو باندې لُستونکي مجبور نه کړي دَ دې مطلب دا شو چې نقاد دې هر قسم تعصباتو نه پاک او غېر جانبدار وي. نه خو دې هغه دَ خپل انفرادي ذوق په وجه او نه دَ خپل علم عقيدې، جماعت، فرقې او دَ قوم له کبله دې خپل ذهن جانبدار کوي. لکه څنګه چې مخکښې عرض وشو انسان بالکل دَ دې تعصباتو نه خالي کېدے نه شي. دَ ليسنګ غُندې لوئے نقاد دَ دې رجحاناتو نه بچ شوے نه دے نو دَ بل نقاد نه به څوک څه طمع ولري. نو پکار دا دي چې مونږ دَ نقاد ذهن په دې سلسله کښې دَ ډېرې محتاطې مطالعې لاندې ساتو او چې کله داسې نخښې ووينو چې نقاد يو يا بل طرف ته کږېږي نو دَ هغې وجوهات دې معلومه کړو او دَ دغه مخصوص مېلان يا رجحان دَ نتيجو په حقله دې دَ هغه دَ تنقيد نه اندازه ولګوؤ. يو نقاد چې په يو شاعر تنقيد کوي. دَ مثال په طور آرنلډ چې په ورډزورته يا شيلے تنقيد کوي نو مونږ

دې فوراً دا خيال وکړو، چې دَ نقاد دَ دې رويې وضاحت دَ هغه دَ مزاج دَ خصوصياتو نه کېدے شي او که نه. مونږ ته به دا ثابته شي چې کله کله يو ډېر ښکلے تنقيد محض دَ نقاد دَ تعصب له کبله بې قدره شي او مونږ پرې بيا اعتبار نه شُو کولے. دَ دې يو زبردست مثال دَ جانسن تنقيد کښې موندلے شي. جانسن چې هر کله په هغو ليکونکيو تنقيد کړے دے کوم چې دَ ده خوښ دي، يا چې دَ کومو ليکونکيو مقاصدو او طريقو سره دَ ده اتفاق او همدردي ده. نو هغه وخت دَ ده تنقيد بې شکه چې ډېر ښه او قابل داد دے خو چې چا سره دَ ده څه اُصولي اختلاف وه دَ هغه په حقله دَ ده تنقيد غېر متوازن دے. پوپ او ايډيسن دَ ده خوښ وو، ځکه چې ده سره ئې نظرياتي اتفاق وه. ملټن سره دَ ده سياسي اختلاف او ګرے سره ئې ذاتي او ادبي اختلاف وه. ځکه ئې هغه دواړه ستائيلي او دا دواړه غندلي دي. دا اعتراض په کولرج هم واردېږي. دَ شاعرانه وجدان او بصيرت له اعتباره کولرج دَ انګريزي دَ بهترينو نقادانو نه يو دے. ولې هغه دَ خپل مابعد الطبيعاتي مزاج او دَ ځنو ليکونکيو دَ هغه احترام له کبله کوم چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدي کلاسيکيانو دَ يونان او روم دَ ادب کولو، دې کوشش کښې اکثر ناکام شوے دے چې مونږ ته څيزونه لکه څنګه چې دي هغسې وښيي. دَ شيکسپئير په حقله دَ هغه دَ تنقيد ډېره ستائنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. خو د خپلو ټولو خوبيو باوجود دغه تنقيد کښې ډېره لويه مبالغه ده. يو بل مثال موږ ته پخپله دَ آرنلډ دَ تنقيد نه حاصلېږي. آرنلډ هسې خو دَ غېر جانبدارۍ دَ ټولو نه لوئے وکيل وه خو خپل علم او دَ آکسفورډ تربيت هغه په دې مجبور کړو چې يوناني استاذانو لـه خامخا غېر ضروري اهميت ورکړي. هغه يو خط کښې مس آرنلډ ته ليکلي دي "شيکسپئير دَ هومر نه دومره وروستو دے لکه چې عدم کمال دَ کمال نه وروستو وي" دغسې دَ سکاټ پحقله دَ هغه دَ فېصلو نه دا معلومېږي چې هغه دَ کلاسيکي ادب دَ "مکملتيا" قائل وه.

موږ نور په دې مسئله څه نه وايُو دَ دې دومره بحث نه به دا ښکاره شوے وي چې دا تعصبات اکثر دَ نقاد ذهن داسې متاثر کړي چې دَ هغه تنقيد غېر متوازن شي او هغه غېر جانبداري پرېږدي. نو ځکه دَ هر نقاد دَ لُستلو په وخت کښې موږ ته پکار دي چې دا اندازه ولګوؤ چې دَ ده تعصبات څه دي او دغه تعصبات موږ تر کومه حده معاف کولے شو.

د نقاد خصوصيت محض دَ هغه طبعي قابليت نـه دے ځکه دلته اوس بل سوال دَ هغه دَ علم پېدا کېږي.

دا کېدے شي چې کله کله ادبي مسائلو کښې دَ يو کم علمه لُستونکي چې څه فني تربيت نې هم نه وي، فېصله ډېره ښه او په ځائې وي او داسې هم کېدے شي

چې دَ دغو فېصلو په وجه دې څه ادبي مقام هم بيا مومي. ولې دا يو حقيقت دے چې دَ منظم تنقيد دپاره علم او فني تربيت بې انتها ضروري وي او دَ تعليم نه دلته مطلب دَ علم تحصيل او دَ ذهن تربيت دے. علم ناقد ته دَ نظر وسعت او دَ فېصلې دپاره يو مخصوص بنياد ورکوي او ذهني تربيت دَ هغه دپاره ځکه ضروري دے چې دَ ذهن دَ تربيت په وجه ناقد دَ دغه علم نه فائده او کار واخلي. دَ مفسر او مشرح په حېثيت به دَ هغه اهميت دَ هغه دَ علم په نسبت وي چې څومره زيات دَ هغه علم وي دومره به هغه ښه مفسر او ښه مشرح وي که نه وي نو دَ هغه خبرې که هر څومره خيال انګيزې او دلچسپې وي هيڅ قدروقيمت نه لري.

ځکه اوس دلته دَ ايېبسن مثال ورکول مناسب دي هر څو که موږ دَ ايېبسن دا عقيده نه منو چې "ايليډ" او "اينيډ" دَ رزميه شاعرۍ حتمي قوانين ښيي ولې بيا هم موږ له دا ياد ساتل پکار دي چې دَ ملټن په "پيراډائز لاسټ" باندې تنقيد کول دَ يو داسې نقاد کار وه چې هغه دَ هغو استاذانو مطالعه کړې وے کوم ته چې ملټن خپل استاذان وئيل. او په دې دليل دَ يو نقاد دپاره چې په يوه ډرامه يا ناول باندې تنقيد ليکل غواړي، دا لازمي ده چې دَ دنيا دَ لويو ډرامو او ناولونو سره واقفيت ولري موږ به دَ آرنلډ دې وېنا سره خامخا اتفاق کوؤ چې دَ يو نقاد دپاره

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي نه وي نو دومره علم خو پکار دے چې هغه دَ خپل ادب نه علاوه دَ يو بل ادب سره هم واقف وي. دا ادب چې دَ هغه دَ خپل ادب نه څومره ډېر مختلف وي دومره به ښه وي. دَ آرنلډ دا خبره هم مبالغه آمېزه نه ده چې دَ دې نه علاوه دَ يو رښتينى نقاد دپاره خامخا دَ يورپ دَ ښه ادب او دَ زوړ مشرق دَ ادب علم لرل فائده مند وي. هم دَ يو ادب مطالعه او علم به خامخا دَ نظر تنګى او فېصلو کښې عدم توازن پېدا کوي.

د نقاد دپاره ذهنى تربيت ډېر زيات ضروري دے ځکه چې دَ ذهنى تربيت ډېر لوئے عملى اثر وي. دَ يورپ او امريکې تبصره نګارانو کښې هم دغه کمے دے. يو نوے ناول چاپ شي او دوئ پرې تبصره ليکل شروع کړي، دې ناول کښې ښه ځيزونه هم وي خو دغه تبصره نګاران ئې دومره وچت کړي چې دَ دغه ناول نګار په وړاندې سکاټ او ډکنز محض مبتديان ښکاره کړي. څو کاله تېر شي او دَ دغه عظيم ناول او دَ دې عظيم ناول ليکونکے دَ خلقو هېر شي او بيا دغه تبصره نګاران يو بل ليکونکے دَ "عظيم" ثابتولو کوشش شروع کړي. دَ دې وجه دا ده چې دغه تبصره نګارانو ته دَ خپلو فرائضو او دَ خپلو الفاظو دَ قدروقيمت احساس نه وي او دَ دوئ دَ ذهنى تربيت دَ کمى په وجه دوئ کښې توازن نه وي دا صحيح ده چې دَ دې مرض مکمل علاج صرف علم او ذهنى تربيت کښې دَ

اضافې په ذريعې ممکن نه دے ولې دا خو کېدے شي چې علم او ذهنى تربيت کښې اضافه به تر ډېره حده هغه توازن او سنجيدګى پېدا کړي چې دَ هغې نه بغېر تنقيد يو بېکاره شے دے.

د يو فنکار دَ کتاب لُستلو په وخت کښې ډېر داسې ځيزونه دي چې دَ هغو خيال ساتل پکار دي. مونږ به دَ هغه دَ ذاتى خصوصيتونو او دَ هغه دَ علم نه ځان خبروؤ او ځان به په دې هم پوهوؤ چې دغه خصوصيتونو او دغه علم دَ يو مصنف په تصنيف دَ محاکمې په باره کښې نقاد سره څومره امداد کړے دے. يا ده ته ئې کوم مشکلات پېدا کړي دي. مونږ به دَ نقاد دَ هرې جانبدارى اندازه لګوؤ. دَ دغه جانبدارى اصلى وجه او نتيجه به په ډېر احتياط ګورو. مونږ به دَ هغه دَ فېصلو بنيادونه څېرو او هغه معيارونه به سنجوؤ دَ کومو په بنياد چې هغه په صراحت يا په محسوس کېدونکى انداز کښې خپله فېصله کړې ده. مونږ له پکار دي چې دَ هغه دَ کتاب عام روح نظر انداز نه کړو. يو نقاد کېدے شي چې محض دَ يو مصنف دَ تشريح او تفسير او هغه سره دَ انصاف کولو په غرض تنقيد کړے وي او دا هم کېدے شي چې يو نقاد محض دَ دې دپاره چې دَ دغه کتاب په بانه خپل علم او قابليت ظاهر کړي، تنقيد وکړي. يو نقاد مخلص او متوازن هم کېدے شي. چې غرض ئې دا وي چې دَ يو مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبۍ دې بيان کړي. او داسې هم کېدے شي چې يو نقاد محض د مصنف د غلطيو نيولو او د هغه د تنقيص دپاره تنقيد وليکي. مونږ د ايډيسن د تنقيد پحقله که هر خيال لرو خو مونږ له دا کتل پکار دي چې د هغه لهجه ډېره خوشګواره ده. د هغه دا عقيده وه چې د يو رښتينی نقاد فرض دا دے چې د نقصونو په ځائې د خوبيو تلاش کوی. د دې عقيدې لاندې هغه خپل لوئی فرض دا ګڼلی وو چې د يو ليکونکی پټې خوبۍ معلومې کړی. او دنيا ته هغه څه وښيی چې د مشاهدې استحقاق لري. د ده په مقابله کښې د لارډ جيفرے تنقيد دے چې د خوشګوار متضاد هر اسم صفت پرې حاوی کېدے شی. د لارډ جيفرے خيال د پروفېسر سينټسبری په الفاظو کښې دا دے لکه چې "هر مصنف نقاد ته پرے په غاړه راوړاندې کېږی خو (صرف خاص رعايت) ئی د پانسی کېدو نه بچ کړی" دا خيال د پروفېسر سينټسبری د رائې مطابق چې څومره احمقانه دے دومره متکبرانه هم دے او لا تر اوسه متروک شوے نه دے. هم د دې د لاسه تنقيد ته غټ نقصانونه رسېدلی دی. يو خو ئې هغه خلق د تنقيد نه برګشته کړی دی کوم چې د تنقيد مخالف نه وو او بله دا چې پخپله نقاد ئی هم د خپلو فرائضو په سلسله کښې ګمراه کړے دے. د دې نه هيڅوک انکار نه کوی چې ځنې صورتونو کښې دا نقادانه سخت ګيری جواز هم لری او نه به څوک دا خبره غلطه

وګڼی چې که کلانکاری همېشه دپاره غلط کار دے نو بې ځايه رحمدلی هم هيڅرې ښه کار نه دے. خو اوس مونږ لا په دې سوال څه بحث نه کوو. اوس مونږ صرف د دې خبرې په اهميت زور اچول غواړو چې د نقاد د ليک روح د هغه د کتاب په خصوصياتو کښې شامل کړې شی او دا روح چې په کومه طريقه د هغه په فېصلو اثر اچوی هغه دې د نظر لاندې وساتلے شی.

نُکتې

ا. تنقيدی ادب د ادب يو قسم دے. د شخصيت عناصر.

ب. د نقاد دپاره ضروری څيزونه. بصيرت، غېرجانبداری، علم.

ج. د نقاد د مطالعې په وخت کښې د غور قابل څيزونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤

د ادب د نورو قسمونو غونډې تنقید کښې به هم مونږ د هر لیکونکی په حقله د خپل علم د زیاتولو او یقینی کولو دپاره تقابلی مطالعه کوؤ. مونږ به د هغه کتاب د نورو نقادانو چې هم په دغه موضوع کتابونو، لیکونو، ادبی عهدونو یا د ادب په هم دغه قسمونو ئې لیکل کړی وی، لیکونو سره مقابله کوؤ. او په دې طریقه به د هر یو نقاد خصوصیت محسوس کوؤ، مونږ به صرف دې ته نه ګورو چې دوئ په نتیجو کښې اختلاف کړے دے او که اتفاق. مونږ به د هغه ذاتی رویه، موضوع ته د هغوی رسائی د مزاج تبدیلی سره په ځنو خبرو زور اچول

او ځنې نظر انداز کول، د هغوی طریقې، معیارونه، مزاج او ذوق هم یو بل سره مقابله کوؤ. دا ټولې خبرې د یو نقاد په انفرادی مطالعه نه شی کېدے. په دې طریقه به چې مونږ کومو نتیجو ته ورسو هغه نه یواځې خان له دلچسپې دی بلکه په دې وجه هم ډېر لوئے اهمیت لری چې د دغو نتیجو نه به مونږ د هر یو نقاد خصوصیتونه د نقاد کردار علم او مقاصد سره متعلق کولے شو.

مونږ چې څومره څومره دا تقابلی مطالعه کوؤ، نو دومره به مونږ ته په تنقیدی خیالاتو کښې اختلافات راڅرګندېږی او لکه چې اول عرض شوے دے مونږ ته به دا احساس وشی چې دا نقادان د ادب د بنیادی خبرو په حقله هم خپلو کښې متفق نه دی او دا هغه شے دے (لکه چې ما مخکښې هم عرض کړے دے) چې د تنقید د بې قدری او نفرت دپاره ذمه وار دے.

د تنقید برخلاف یو غټ دلیل د دې حقیقت نه پېش کېږی چې معاصرانه تنقید هیچرې هم د یو تخلیق په حقله ښه یا بده داسې رائې نه ده ورکړې چې بیا وروستو نقادانو د هغې تردید نه وی کړے. *(ایډنبرا ریویوز د کولرج مشهور نظم "کرسټابل" د ورډزورتھ "ام مورټیلیټی اوډ" او دغسې د کیټس ټوله شاعری کږله آرنلډ د ورډزورتھ د نظریې قائل وه. خو د ټینی سن د شاعری ئې مذمت کولو).*

اکثر حالاتو کښې دا تنقیدی اختلافات محض

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذاتي وي که داسې وي نو دا اختلافات هم دَ دلچسپۍ څه عنصر لري. او مونږ له پکار دي چې ئې قبول کړو. خو دا اختلاف عام طور سره اجتماعي او ډلنيز هم وي. عام طور سره دَ يوې زمانې او نظريې په نقادانو کښې اتفاق رائې او دَ مختلفو زمانو او نظريو په نقادانو کښې دَ رائې اختلاف موندے شي.

د دې وجه هغه انحصار دے کوم چې دَ هرې زمانې ادب دَ خپلې زمانې په ژوند لري. تنقيد هم لکه دَ نور ادب په شان که يو خوا دَ شخصيت اظهار کوي نو بل خوا دَ خپلې زمانې روح هم په کښې صفا ځلېږي.

په دې طريقه زمونږ دَ مطالعې مرکز دَ انفرادي نقاد په ځائې دَ تنقيد تاريخي مطالعه شي. دا مطالعه هم ډېره دلچسپه ده ځکه چې دَ تنقيد تاريخ دَ داسې تبديليو دَ مثالونو نه ډک دے چې دَ انسان دَ ادب تصور، دَ ادب مقاصدو، دَ ادب اُصولو او معيارونو کښې راغلے دے.

د مختلفو نمائنده ليکونکيو په حقله په تنقيدي رائې کښې چې کومې تبديلۍ راغلي دي دَ هغې مطالعه هم ډېره دلچسپه ده. دَ دې سلسلې دَ ټولو نه روڼ مثال دَ شيکسپئير په حقله په تنقيدي رائې کښې اختلاف دے خو زه به دَ شيکسپئير په ځائې دَ جان بن ين John Bunyan مثال ورکړم. دَ اتلسمې صدۍ نقادانو دَ خپل کلاسيکي ذوق او دَ فن په حقله دَ خپلې تنګې نظريې په وجه دَ جان

بن ين دَ دې کتاب هډو څه نوټس وانه خستو او که چا پرې څه وليکل (لکه جانسن او سوفټ) نو هم ئې ورته ډېر سپک نظر وکړو. ينګ هيوم، برک او تر دې چې کوپر هم دَ ده غندنه وکړه. خو دَ نولسمې صدۍ په وړومبيو دېرشو کالو کښې دا رجحان ناڅاپه بدل شو او مونږ ميکالے دَ "پلګرمز پراګريس" په تعريفونو کښې مصروف وينو. او تر اوسنۍ زمانې پورې هم دغه رجحان دے او ګوس او سټوپ فورډ بروکس دَ جان بنيان په تعريفونو نه مړېږي. تنقيدي خيالاتو کښې دَ دې تبديلۍ وضاحت به مونږ څنګه کوو. دا دَ يو يا بل نقاد دَ ذاتي خوښې يا ناخوښې خبره نه ده بلکه په دې تبديلۍ کښې هغه ټول اثرات شامل دي چې يو نيم سل کالو کښې ئې ادبي طريقې او ذوقونه بدل کړه. دَ دې تبديلۍ ذمه وار دَ ادب نه بهر هغه ټول عوامل هم دي. چې دَ انګلستان دَ خلقو مذهبي او اخلاقي خيالات ئې بدل کړل او په دې طريقه ئې هغه اثرات پېدا کړه چې ادب ئې متاثره کړو. دَ ژوند او ادب شهود خپلو کښې يو تر بله داسې متعلق دي چې دَ جان بنيان په حقله دَ نقادانو په رائې کښې دَ دې تبديلۍ دَ وضاحت دپاره دَ انګرېزي ادب او انګرېزي سماج دَ دواړو دَ تاريخ دَ مطالعې ضرورت دے.

د تنقيدي رائې دَ ارتقاء دا تاريخ په دې طريقه دَ ادبي تخليق دَ تاريخ يوه حصه شي. مونږ دَ ټولې اتلسمې صدۍ دَ تنقيد دَ کلاسيکيت دَ دور نه دَ رومانيت دَ غلبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته پورې د ادبي تاریخ یوه حصه ګڼو. د اګستین دور د مرکزي کردار الیګزنډر (پوپ) او د هغه د ادبي مقاصدو په حقله تنقیدي رائې کښې تدریجي تبدیلي او بیا د دې رائې مطلق استرداد داسې څیزونه دي چې موږ ترې د ارتقائي دور TRANSITIONAL PERIOD د تاریخ په سلسله کښې ډېر کار اخستے شو.

د دې ثابتولو دپاره داسې نور هم ډېر مثالونه پېدا کېدے شي چې تنقیدي تاریخ د ادبي تاریخ نه صرف یوه حصه ضمیمه او تکمله وي بلکې زه خو به دا هم ووایم چې د ادب په حقله د تنقیدي رائې د بدلېدلو دا تاریخ د ادبي تخلیقاتو یو ډېر اهم تفسیر او تشریح هم وي. ادبي تاریخ کښې د تبدیلیو په اُصولو د خان پوهولو دپاره به موږ خامخا د تنقیدي تاریخ نه استفاده کوؤ.

دلته د څنو اهمو خبرو تذکره ضروري ده. لکه چې ما مخکښې وئیلي دي. تنقید طبعي طور سره قدامت پسند وي. نقاد عام طور سره د ماضي نه رهنمائي حاصلوي. د زړو لارو نه د بغاوت ملګرتیا ډېره کمه کوي. خکه د تبدیلي هر دور کښې د تخلیقي او تنقیدي قوتونو تر مېنځه جګړه شوې ده. دا جګړه د هغه لوئي کشمکش یوه حصه ده چې د ژوند په هره شعبه کښې د اختیار او ازادۍ، جدت او روایت، انفرادیت او قانون او د زوړ او نوي تر مېنځه هر وخت روان وي. ادب کښې هم د ژوند د نورو

مېدانونو غُندې کله د تنقید وار وي چې خلق په زړو لارو چارو روان وي او کله د تخلیق چې ناقراره تخلیقي قوتونه د خپل ځان د اظهار دپاره نوي مېدانونه لټوي. تنقیدي رائې چې سخته شي او مذهبي عقیدې ته ورسي نو بیا څه نه څه "بدعتونه" داسې شروع شي چې په یو دور کښې که وکړلے شي نو بل دور کښې ورته د قانون درجه ورکړلے شي. ادب کښې هم لکه د ژوند د نورو شعبو که یو طرف ته د اختیاراتو د ناجائز استعمال نه آمریت پېدا شي نو د ازادۍ غلط استعمال انارکي جوړه کړي. ادبي تاریخ نه دا ثابتېږي چې د تنقید په وجه د ادب مفادو ته نقصان رسېدلے دے خو د دې دا مطلب نه دے چې تنقید دې وغندلے شي. که د نقادانو منلے شوے وے نو نه به د شیکسپئیر ډرامې وے او نه به رومانې تحریک. خو د دې برعکس د دې نه به هیڅوک هم انکار ونه کړي چې که چرې د نقادانو د قانونونو خیال ساتلے شوے وے نو د شیکسپئیر د ډرامو او د رومانې تحریک څنې ډېر نمایان نقائص به هډو پېدا شوي نه وو.

دا خبره یاد ساتل پکار دي چې د ادبي ارتقاء په سلسله کښې تنقید بې د دې نه چې ادب ئې بې سره کېدو ته نه دے پرېښے یا ئې د ادب رهنمائي کړې ده نور خاص کردار نه دے ادا کړے. تنقید نه خو څه محرکات پېدا کړي او نه جدتونه.

تنقید کله خو دَ یو نوی ادبی تحریک ملګرتیا کړې ده او کله کله ترې مخکښې شوے هم دے خو عام طور سره تخلیق مخکښې او تنقید ورپسې . او چې کله دا ترتیب بدل شوے دے نو نتیجې نې څه ډېرې خوشګوارې نه وے څکه چې دَ یو خاص نظام او قانون مطابق تخلیق شوی ادب کښې به خامخا تصنع او آورد راځی. تر دې حده چې که یو شاعر نقاد هم وی او شاعر هم، نو دَ هغه شاعری به هغه وخت بنه وی کوم وخت چې دې دَ خپل مزاج او ذوق دَ اثر لاندې وی او دا خیال نې نه وی چې زه دَ یوې نظریې دَ اثبات دپاره شاعری کوم. دَ ورډزورتھ، آرنلډ او والټ وټ مین نومونه دې سلسله کښې دَ مثال په طور پېش کېدے شی. نو څکه عامه ادبی ارتقاء کښې به تنقید خامخا دَ تخلیق نه وروستو وی. دَ هر نوی ادبی تحریک به خامخا تنقیدی مخالفت کېږی. خو تنقید اخر کښې ځان نوی اُصولو او نوؤ نظریو سره اموخته کړی. او بیا دَ نقاد لویو فرائضو کښې دا هم شامل شی چې دغه نوی اُصول جمع کړی. دَ دغه اُصولو دَ بنیادونو تحقیق وکړی او دَ هغې تشریح شروع کړی.

نُکتې

ا. دَ نقادانو تقابلی مطالعه.

ب. دَ لیکونکیو په حقله تنقیدی رائې کښې تبدیلی او دَ هغې جواز.

ج. دَ تنقید تاریخ دَ ادبی تاریخ حصه ده.

د. تنقید او تخلیق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵

د تنقید منظمه مطالعه کښې چې د کومو خبرو خیال ساتل پکار دی د هغو په حقله ما خپنې معروضات پېش کړل اوس د تنقید عملی اړخ باندې بحث کول پاتې شو.

دې سلسله کښې دوه حقیقتونه نه شی نظرانداز کېدے. که یو طرف ته د ټولو جدیدو نظریو باوجود هم محاکمه تر اوسه د تنقید غرض ګڼل پکار دی نو بل طرف ته د دې محاکمې له کبله چې کومې نتیجې راوځی، هغه دومره متنوعې او غیر یقینی دی چې څه خاص فائده ترې نه ولاړېږی. د دې حقیقتونو په وجه که څوک دا وګڼی نو حیرانېدل نه دی پکار چې هر څو که نقاد ته په خپلې رائې د قائم پاتې کېدو حق دے او دا حق هم ورته شته چې څومره کولے شی خلق دې خان سره په خپله رائې کښې شریک کړی، خو هغه د مانتین په الفاظو کښې د هرې رائې دپاره هم د هغه وزن متضاده رائې هم وی. تنقید مجموعی طور سره یو داسې عمل دے چې خپل خان پخپله منسوخوی او د ادبی قدرونو د جوړولو په سلسله کښې په هیڅ فائده نه شی راتلې د نقاد تحکیم او د محاکمې د

قابلیت په حقله څو هر څوک خبرې کوی خو لوئے سوال دا دے چې آیا نقاد په رښتونې معنو کښې حکَم وی هم او که نه محض او محض یو "وکیل" وی.

په دې طریقه مونږ دې بحث ته راشو چې آیا ټول ادبی تنقید د ذریعې او نوعیت په لحاظ یو ذاتی شے وی او که نه؟ که زه د یو کتاب په حقله چې ما لُستلو یو رائې څرګنده کړم نو دا زما ذاتی رائې ده او بس. که یو بل سړے له ما نه متضاده رائې څرګنده کړی نو دا به د دوؤ لُستونکیو انفرادی رائې شی. که یو دریم لُستونکے راشی او د دې دوؤ کښې یو سره اتفاق وکړی یا دواړو سره اختلاف وکړی نو دا پرې دریمه انفرادی رائې شی. دا د تنقید په وړه پیمانه یو مثال دے. یو پېشه ور نقاد به پرې راپاڅی یوه خاصه ژبه او خاص اصطلاحات به استعمال کړی. د اُصولو معیارونو او حوالو یو انبار به ولګوی. خو دے به هم لکه د وړومبی لُستونکی د خپلې خوښې او ذوق نه خان نه شی خلاصولے او د ده د دې تنقید اصلی منبع به هم هغه ذاتی خوښه وی. اوس سوال دا پېدا کېږی چې آیا تنقید د ذاتی خوښې او ناخوښې او د نقاد د خودسری او تلون د اعتراضونو نه بچ کېدے شی. آیا تنقید د ذوق ذاتی خوښې یا ناخوښې (چې د هر نقاد د چُرت سره بدلېږی رابدلېږی) نه بغیر هم څه شے دے؟

پخپله په نقادانو کښې داسې ډېر خلق شته چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی دا وائی چې مونږ که هر څو د أصولو او معيارونو خبرې وکړو او د تنقيد نه د ذاتی عنصر د لرې کولو هر څومره کوشش وکړو، تنقيد بيا هم بنيادی طور سره يو داخلی او تاثری نوعيت لری. ښکه ښاغلے اينډرولينګ وائی چې د لُستلو قابل تنقيد صرف هغه وی چې "د يو جدت پسند طباع او تعليم يافته ذهن ردعمل د شهکارونو په حقله بيانوی". او د اناتول فرانس د وينا مطابق يو ديانتدار استاد له پکار دی چې د دې زړې خبرې چې "ښاغليو! زه به نن تاسو ته د پيسکل، راسين يا شيکسپئير پحقله څه ووينا کوم". په ځائې دا ووائی چې "ښاغليو! زه به نن تاسو ته د پيسکل، راسين يا شيکسپئير په حقله خپل تاثرات بيانوم."

خو که مونږ لږ غور وکړو نو مونږ ته به ثابته شی چې په دې ذاتی تاثراتو او فيصلو کښې هم د قدروقيمت فرق وی ښکه چې دغو فيصلو کونکيو کښې هم د قدر و قيمت فرق وی.

هر لُستونکی ته دا حق دے چې د نورو خبرو غُندې د ادب پحقله هم خپله ذاتی رائې ولری. خو ادب کښې دا نه شی کېدے چې د يو لُستونکی رائې دې د بل لُستونکی د رائې سره په وزن کښې هم يو شان وی. د ښاغلی لينګ ډېرو ادبی خبرو او ډېرو ادبی رايو سره به سړے اختلاف وکړی خو دغه خبرې او رائې بيا هم د يو عام سړی د خبرو

او رايو نه د زياتې توجه مستحقې وی ښکه چې دا د ښاغلی لينګ خبرې او رائې دی، چې هغه "يو طباع او تعليم يافته ذهن" لری. دغسې که د ښاغلی اناتول فرانس په مقابله کښې يو بل سړے د پيسکل راسين او شيکسپئير په حقله خپل تاثرات بيانوی نو مونږ به د اناتول فرانس خبرو ته ډېرې توجه سره غوږ ږدو. ښکه چې اناتول فرانس که مونږ ته هر څه وائی خو کم از کم مونږ په دې پوه يُو چې هغه د امتيازی بصيرت او پوهې خاوند دے او چې هغه مونږ ته کوم تاثرات بيانوی هغو کښې به دغه خاصيتونه خامخا وی. لارډ جيفرے د سکاټ په حقله يو مضمون کښې ليکی "هر کله چې د شاعری مقصد مُسرت ورکول دی نو يوه محفوظه وينا به دا وی چې هغه شاعری ښکلې وی چې د لُستونکيو ډېر تعداد ته په ډېر مقدار کښې مُسرت ورکوی" د لارډ جيفرے دا وينا د ترديد دپاره هيڅ ثبوت ته اړه نه لری. دا کېدے شی چې سل کسان دې "ده ايبسنټ مائنډډ بيګر" (THE ABSENT MINDED BEGGAR) خوښوی او صرف د يو لُستونکی "لسی ډاس" (LYCIDAS) خوښ وی. د دې دا مطلب نه شو چې دا سل کسان به د دې نه هغه نتيجه راوباسی کومه چې ترې لارډ جيفرے راوکښلې ده. زما په خيال به هيڅوک هم دا جرات ونه کړی چې د "بين تهم" (BENT HUM) فلسفه دې په ادبی ميدان کښې نافذه کړی. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه خوښي يا شهرت دې د ادبي خوبيو معيار وګرځوی او دا دې ووائي چې يو ادب پاره يا يو تصوير يا يوه نغمه دې په دې ښه وګڼلې شي چې د تعليم يافته کمو کسانو په ځائې د غېر تعليم يافته ډېرو کسانو خوښه ده کوم خلق چې د ذوق د لامحدود "تنوع" قائل دی او دا وائي چې د ډېرو خلقو خوښ ځيز به خامخا ښه وي. هغوی له د تنوع کېفيت او نوعيت هم منل پکار دی او بائده دی چې هغوی په تربيت يافته او غېر تربيت يافته او ښه او بد ذوق کښې په فرق ځان پوه کړی ځکه چې:

که از مغز دو صد خر فکر انسانے نمی آید

په دې خبرو د غور په نتيجه کښې به يقيناً ځنې غلط فهمي چې د ادبي تنقيد په سلسله کښې پېدا کېږی لرې شي. دا صحيح ده چې دا خبرې په نقادانو کښې د اختلاف په مسئله څه رڼا نه غورځوی. په دې مسئله به مونږ اوس بحث کوو. خو ورومبے د ادب په باره کښې د خپلو ذاتي رويو په حقله څه وئيل غواړو.

لکه څنګه چې ما مخکښې عرض وکړو که زه د يو کتاب د قدروقيمت په حقله يوه رائې ښکاره کړم نو دا محض زما ذاتي رائې ده او بس. دا رائې به زه لرم او پرې به قائم يم. که د دې رائې څه اهميت دے نو صرف دا چې دا د يو سړی د ذاتي ذوق ردعمل دے. خو دلته يو سوال پېدا کېږی چې د هغه له رويه د انفرادي ذوق په دې

حقيقت يوه نوې رڼا پرېوځی. آيا ما چې د دې کتاب په حقله کومه رائې قائمه کړې ده دا نه بدلېدونکې ده، زه ئې هم نه شم بدلولے؟ آيا دا يوه داسې رائې ده چې ما دپاره مکمل طور سره مطمئن کونکې ده. زه وايم چې دې کتاب ما له خوند راکړو خوشحاله ئې کړم يا درد ئې راته راورسولو، او بس دغلته خبره ختمه شوه. خو آيا خبره رښتيا دغلته ختمېږی، نه هيچرې نه. لکه چې سېنټ بو وئيلی دی اصلی سوال دا نه دے چې آيا دې کتاب مونږ له خوند راکړے دے. خوشحاله کړی ئې يُو، يا ئې راته درد رارسولے دے. بلکه اصلی سوال دا دے چې آيا مونږ دغه خوند اخستو کښې خوشحالېدو کښې يا زهيرېدو کښې په حقه وو او که نه؟ سوال يواځې دا نه دے چې د يوې ادب پارې نه مونږ څومره حظ حاصلولے شو بلکې سوال د دغه حظ د اخستلو د جواز هم دے.

زمونږ خپلې ذاتي خوښې ناخوښې وی او که د دوئ تجزيه وشي نو دا به څرګنده شي چې د دوئ جرړې په مزاج کښې دومره ژورې ننوتې وی او دهنی او اخلاقی عناصرو کښې چې کردار ترې جوړېږی، داسې انښتې وی چې قابو کښې ئې راوستل مشکل ښکاری نو لرې کول ئې ناممکن دی. ولې په دې خو هر څوک پوهېږی چې يو ځيز خوښول يا زښتول يوه خبره ده او د دې خوښولو يا زښتولو په جواز مطمئن کېدل بالکل بيله خبره ده. اکثر خلق د

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب مختلفو اصنافو سره خپل تعلق څه داسې ګڼي چې بس خپله ذاتي خوښه او خوشحالي د ادب د سنجولو اکې يو معيار شماري او ځان په دغه فرق نه پوهوي: خو دا فرق چې محسوس کړې شي نو بيا د غور او فکر دپاره ډېر وسيع ميدان پيدا شي. مونږ په دې ښه پوهه يُو چې کوم وخت مونږ د خپلې ذاتي خوښې يا ناخوښې په رڼا کښې په يو کتاب رائې ښکاره کوؤ او دا ذاتي خوښه نه سنجوؤ نو مونږ د کتاب نه زياته د خپل ځان په حقله رائې ښکاره کوؤ. په دې صورت کښې د ذاتي تاثراتو په حقله د اناتول فرانس هغه رائې بالکل معقوله ده. خو مونږ په دې هم پوهېږو (هر څو که د دې اعتراف دپاره لږ جرات پکار دے) چې په داسې رائې کښې مونږ خپلې کمي او خامي هم ښکاره کوؤ. مونږ د يو ادب پارې خوبي هغه وخت هم منو چې مونږ ترې حظ نه شو حاصلولے. داسې کېدے شي او هر وخت کېږي چې يوه ادب پاره د خپلو خوبيو په وجه مونږ ته خوشحالي، خوند يا درد راکولو کښې ناکامه شي يا کله کله دغه ادب پاره مونږ له زړه سترے کړي او مونږ ترې نفرت کول شروع کړو ځکه چې د ادب د عظمت نه حظ حاصلول د ډېر محنت کار دے. او دا کېدے شي چې د خپلې ناراستي، بې التفاتي يا د محنت دپاره د نه تيارېدو په وجه يا خو مونږ د دغه محنت کولو دپاره رضا نه يُو او يا د خوارۍ کولو قابليت نه لرو او مونږ دا ښه وګڼو چې

هغو کمترو او ټيټو څيزونو ته توجه ورکړو چې د خپلې کمترۍ او ټيټوالي له کبله د پوهېدو او حظ اخستلو دپاره لږه خواري او لږ محنت غواړي. ولې که مونږ ادبي کلچر ته ژوند کښې څه سنجيده اهميت ورکوؤ، نو مونږ به محض د دې کمترو څيزونو په توجه او لُستلو ځان نه مطمئن کوؤ. اوس که مونږ دا عادت جوړ کړو چې د خپلو لُستلو شوو کتابونو پحقله دوباره غور کوؤ او دا اراده کوؤ چې ځان به د هغو جذباتو نه چې د کتاب د مطالعې په وخت کښې مونږ کښې راپيدا شوي وي، لرې کړو نو دا ممکنه کېدے شي چې مونږ په دغو جذباتو تنقيدي نظر واچوؤ. د دغو جذباتو جائزه واخلو او دا فېصله وکړو چې آيا مونږ په دې مطمئن يُو چې دغه جذبات صحيح وو. او آيا مونږ چې کوم حظ د دغه کتاب نه حاصل کړے دے هغه په صحيح طريقه د ښو څيزونو نه اخستل پکار وو او که نه؟ يو بل معيار هم شته او دا هغه معيار دے چې سوونه کاله اګاهو لان جائے نس تجويز کړے دے. د لان جائے نس د تجويز مطابق چې کوم کتاب مونږ د ډېر وخت دپاره لُولُو، خو د هغه کتاب په حقله د ډېر کم وخت دپاره مونږ فکر کولو ته مائل کېږو او دغه کتاب د مطالعې د وخت نه زيات خپل اثر زمونږ ذهن کښې نه شي قائم پاتې کولے نو پکار دا دی چې مونږ دا يقين وکړو چې که هر څو مونږ د دغه کتاب نه ډېر حظ اخستے دے بيا هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب دَ معمولي درجې کتاب دے. په دې طريقه مونږ ته دا صداقت روښانېږي چې زمونږ ذاتي حظ او دَ ذاتي حظ په حقله زمونږ محاکمه جدا جدا څيزونه دي دا کېدے شي چې دا دواړه څيزونه کله کله خپلو کښې متفق شي خو دا هم کېدے شي چې کله کله پکښې اتفاق را نۀ شي. او چې کله پکښې اتفاق رانۀ شي نو پکار دا دي چې مونږ خپل فرض دا وګڼو چې دَ ذاتي حظ محاکمه په ذاتي حظ مقدمه کړو. او په دې سلسله کښې منظم کوشش وکړو. دا خيال لرل چې مونږ دَ خپلې خوښې او ناخوښې لکه چې څنګه دي دغسې قبولې کړو او يا دَ دغو خوښيو او ناخوښيو لاندې ادبي رائې قائموؤ. دا مطلب لري چې مونږ دې دَ تنقيدي قوت، بصيرت او خيرنې دَ ترقي په حقله ټول اميدونه قطع کړو. په ادب کښې لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو مونږ ته دَ دې خبرې ډېر زيات ضرورت دے چې مونږ دې خان له دَ حظ حاصلولو په فن کښې تربيت ورکړو. اوس دا خبره واضحه ده چې تر څۀ حده پورې مونږ مجبور يُو چې د خپلو جذباتو نه بهر او دَ دې جذباتو دَ اثر نه آزاد څۀ داسې معيار تسليم کړو چې پرې دَ قدروقيمت اندازه ولګوؤ. زمونږ لوئے مقصد دا پکار دے چې دَ مطالعې په وخت کښې دغه معيار دَ نظر لاندې وساتو خپلې غلطۍ او کمۍ ومنو او دَ زړۀ دَ اخلاصه هغو څيزونو ته غاړه کېږدو، چې مونږ ئې دَ ډېرې توجه مستحق وګڼو او خان

ورو ورو دَ دغو څيزونو سطحې ته وچتوؤ او دغسې دَ خپلې محاکمې او دَ ذوق روزنه او تربيت وکړو، چا چې دَ دې مقصد لاندې مطالعه کړې ده او ورته دَ دې نتيجو تجربه شوې ده هغه به دَ دې نه انکار ونۀ کړی چې هر څو کۀ دا ډېر لوئے دَ محنت کار دے خو ولې دَ دې محنت عوض هم ډېر زيات وی.

اوس دَ نقادانو په خپل مېنځ کښې دَ اکثرو خبرو په حقله دَ اختلاف مسئله دَ غور کولو دپاره پاتې ده. مونږ تر اوسه دَ تنقيد په حقله دغه انتها پسنده نظريه چې "تنقيد يو خان منسوخونکے عمل دے" په زړۀ کښې منو او دا وائيو چې دَ تنقيد ټول تاريخ دَ جګړو، تضادونو، دعوؤ او ترديدونو دَ معيارونو دَ جوړولو او دَ ماتولو تاريخ دے. خو آيا زمونږ دا وېنا صحيح ده؟ آيا په ادب کښې دَ محاکمې نتيجې رښتيا هم هغه هومره متنوع، غېر يقيني او بې فائدې وی لکه چې عام طور سره وئيلے شي يا لکه چې عام طور سره په ظاهره ښکاری؟ دَ دې خواب دا دے چې هر څو کۀ دَ تنقيد پۀ حقله دغه انتها پسنده نظريه کښې تر څۀ حده صداقت شته، ولې کُلی صداقت نۀ لری. دا صحيح ده چې دَ تنقيد دَ افاديت برخلاف ډېر دليلونه پېش کېدے شي، خو ولې دا حقيقت هم دَ هېرولو نۀ دے چې کۀ يو خوا تنقيدی تاريخ دَ ذوق دَ بدلېدو او دَ تنقيدی فېصلو دَ اوړېدو راوړېدو، واقعاتو او په بنيادی ادبی خبرو کښې دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

متضادو رایو او وېنا ګانو مثالونه پېش کوي. نو بل خوا په نقادانو کښې دَ مخصوصو شهکارونو دَ قدروقیمت پحقله دَ رائې مکمل اتفاق مثالونه هم بنیي. کۀ تنقیدی رایو کښې اختلاف په ګوته کېدے شي او دَ هغه اختلاف په بنیاد لویې لویې دعوې جوړېدې شي، نو په دغو رایو او وېناګانو کښې اتفاق او یووالے هم دَ نظر نه لرې کول نۀ دی پکار.

په تنقیدی رائې کښې دَ دې اتفاق دَ معنٰی لټولو دپاره مونږ ته غور پکار دے. فرض کړئ چې ما دَ یو کتاب په حقله یوه رائې قائمه کړه اوس دَ دې رائې دَ اصلاح یا توثیق دپاره زۀ کوشش کوم او په دې سلسله کښې زۀ دَ بل چا دَ مدد ضرورت محسوس کړم او دا کتاب شپږو دوستانو ته پرله پسې په دې غرض ورکړم چې دوئ ما دَ خپلې دیانتدارانه رائې نه خبر کړی او دا دوستان هم داسې وی چې ما ئې محض دَ دې دپاره چې زما دا تجربه زیاته وسیعه او حقیقت ته ډېره نږدې شي، داسې انتخاب کړی دی چې هر یو په کښې دَ مزاج، دَ ژوند او ادب په حقله دَ خیالاتو او دَ طبیعت دَ تربیت په لحاظ دَ د بل نه مختلف وی او سره دَ دې هم زۀ دَ هر یو دَ رائې قدر کوم. دا شپږ دوستان چې ماته کومه رائې راکړی نو ډېر امکان دَ دې خبرې دے چې دا شپږ واړه رائې خپلو کښې مختلفې وی او سېوا له دې نه چې دَ انفرادی ذوق دَ اظهار

په حېثیت زما څۀ مدد وکړی نور څۀ فائده ترې ما ته نۀ شي حاصلېدې. خو فرض کړئ چې په دې شپږو رایو کښې چې دَ نظر دَ مختلفو زاویو په نتیجه کښې راپېدا شوی وی پینځۀ رائې په خپلو کښې دَ اختلاف باوجود هم عملی طور سره دَ کتاب دَ قدروقیمت په محسوس کولو کښې یو وی او دَ موضوع او اسلوب په یو شان خاصیتونو باندې پکښې زور اچولے شوے وی. نو په دې صورت کښې به زما دا احساس بالکل صحیح وی چې تر څۀ حده پورې دَ محض شخصیت او دَ طبیعت دَ مېلان عناصر دې رایو نه خارج شوی دی او چې څومره په دې خلقو کښې دَ ذوق دَ زیات اختلاف سره په رایو کښې زیات اتفاق وی دومره به زما دا احساس هم شدید وی. دَ هغه بل شپږم چې دوئ سره ئې اختلاف کړے دے دَ رائې به هم زۀ دَ دوئ هومره قدر کوم. خو چونکې دَ هغۀ برخلاف دَ دغو پینځو تنو دَ رایو وزن وی، نو ځکه به زۀ صرف هغه یو اختلاف کونکے وګڼم او ډېره اغلبه دا ده چې زۀ به دَ هغۀ په رائې چرته فارغ وخت کښې دا غور وکړم چې دَ دۀ دَ عدم اتفاق وجه څۀ ده؟ دلته به زۀ صرف دَ رائې دَ اتفاق په اُصولو کار شروع کوم او کۀ دغه متفقه رائې زما دَ خپلې رائې سره مخالفه وی هم به زۀ دا ګڼم چې دا متفقه رائې دَ کتاب دَ خوبیو په حقله دَ رهنمایۍ کولو قابله ده.

دَ دې مثال نه مونږ په کومه نتیجه رسو. دَ دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره دَ څه خاص دليل يا ثبوت ضرورت نشته. کومه تجربه چې ما په وړه پيمانه وکړه دا په حقيقت کښې په لويه پيمانه شوې ده او هغه خلقو دَ چا نه چې دَ باهمي اختلاف طمع کېږي په ډېرو معاملو کښې يوه متفقه رائې ښکاره کړې ده.

دَ دې مطلب دا شو چې دَ ادب دَ يو خاص مقدار په حقله دَ رائې ورکولو په باره کښې خو نه اوس مونږ صرف دَ انفرادي ذوق فېصلو ته پاتې شُو او نه دَ متصادمو نظريو تضادونو ته. دَ دې په ځائې اوس مونږ نه صرف دَ مختلفو کردارونو او علمي قابليت بلکې دَ مختلفو قومونو، عهدونو او نظريو دَ نقادانو تر مېنځه دَ رايو اتفاق بيامونډو او دَ دغه اتفاق په مقابله کښې نور اختلافات څه خاص ځائې نه لري دَ دې نتيجه څه شوه؟ داسې ادب په کراتو دَ مختلفو او متنوعو ذوقونو دَ امتحان نه تېر شوے دے او هر نوي امتحان دَ دې ادب څه نوي ښکلا او پټې ښانست رابرڅېره کړے دے چې ذوقونو کښې دَ انقلابي تبديليو باوجود هم دې ادب خپل مقام بيلودے نه دے او دَ تنقيدي خاندانونو دَ عروج او زوال نه دا ادب هيڅ متاثره شوے نه دے. خکه دَ دې ادب خوبي اوس محض ذاتي رائې ته پاتې نه دی. دَ دې عظمت منلے شوے دے. خکه چې دَ داسې استقلال او دوام او دَ داسې دائمي او مستقل اثر وجه صرف عظمت کېدے شي.

خکه دَ ادب په تاريخ کښې دَ زبردست اهميت هغه خبره چې هيوم ورته دَ داسې کتابونو چې دَ وخت زماني او طريقو تلون پرې څه اثر نه وي کړے او دَ جهالت او حسد باوجود هم ژوندي وو، مستقله ستائنه واني. مونږ له تسليمول پکار دی. دَ ايليډ او اوډيسي مثالونه دلته بالکل په ځائې دی. هغه هومره چې دوه زره کالو اګاهو دَ ايتهنز او روم خلقو خوښولو نن هم په پېرس او لندن کښې مقبول دے. دَ آب و هوا، حکومتونو، مذهبونو او ژبو په تبديلي دَ هغه شان کښې څه فرق رانغلو. دا الفاظ په ۱۷۴۲ کښې ونيلي شوي وو. خو حقيقت لا تر اوسه هم هغسې دے لکه چې دَ هيوم په ورځو کښې وه. دې نظمونو کښې دَ لُستونکيو نه فاني کېدونکې دلچسپي دَ دوئ دَ عظمت او برتري ثبوت دے او هم دغه خبره دَ يوناني ډرامې، دَ شيکسپئير دَ ډرامو او دَ دانتے او دَ ملټن دَ تخليقاتو په حقله هم صحيح ده. داسې کتابونه مونږ "کلاسيک" ګڼو خکه چې دَ کلاسيک ساده تعريف دا دے چې هر هغه کتاب چې دَ وخت دَ امتحان نه تېر شوے وي او دَ خپل استقلال او دوام او دَ آفاقي او دائمي زړه راکښون له کبله د خپل غېر فاني ژوند ضمانت ورکوي.

په دې ډول مونږ دَ ادبي تنقيد هغه اُصول ومنو چې ورته "کواډ اُبيکو کواډ سيمپر کواډ اويب اومني بس" Quod ubique quodsemper quod abomnibus وائي لکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لان جانږې نس وائي. "مونږ له عام طور سره هغه الفاظ په ريښتونو معنو کښې وچت او اعلی (نوبل او سبلائم) منل پکار دي چې هغه هر چا له هر وخت خوشحالي ورکوي. ښکه چې کله يو کتاب پخپلو ټولو لُستونکيو کښې يو شان تاثر پېدا کوي. هر څو کله دَ دغو لُستونکيو پېښې، دَ ژوند طريقې، دَ هغوی ارمانونه او مقصدونه، دَ هغوی عهدونه يا ژبې بيلې بيلې او بدلې وی هم نو دَ داسې مختلفو لُستونکيو اجماع دَ دغه کتاب په حق کښې ظاهره شوې رائې نوره هم مضبوطوي".

زه دَ افاقيت دَ دې اُصولو دَ معنو وضاحت دپاره تفصيل نه پېش کوم او نه دې افاقيت سره څه داسې شرطونه تړل غواړم چې دَ هغو مطلب دا وی چې دَ دې افاقيت په بنياد کښې کوم صداقت پروت دے هغه دې دَ خپلې غلطې نظريې سره خلط ملط نه شی چې مونږ ئې اوس ذکر وکړو او مطلب ئې دا وه چې دَ ادب دَ قدوقيمت اندازه په لُستونکيو کښې دَ مقبوليت په بنا لګول پکار دی. دلې يوه نکته ډېره توجه غواړي. ادب کښې دا کوم افاقيت چې مونږ اوس بيان کړو دَ دې دَ ټولو نه لوئے خصوصيت هغه طاقت دے چې ادب ته غېر فانی ژوند او دوام بخښي. خو دَ دائمی ژوند دا طاقت په هغو خوبيو منحصر دے چې هغه دَ فوری او عام مقبوليت ورکونکيو خصوصياتو نه بالکل جدا وی. دا حقيقت ښې اهمې

نتيجې پېدا کوی.

دَ ژوند په هره شعبه کښې دَ بقا دپاره چې کوم جدوجهد کېږی دَ هغې لازمې نتيجه دا وی چې کوم څيز دَ باقی پاتې کېدلو ډېر استحقاق لری هغه پاتې شی او نور ورک شی. دې ته دَ "بقائے بهترين" اصول وائي. په دې جدوجهد کښې دَ هر وجود بقا هله ممکنه ده چې دغه وجود Organism خپل ماحول سره دَ تللو او دَ ځان بدلولو استعداد لری. هر کله چې يو وجود دَ بدلېدونکی ماحول سره خپل ځان بدلولو کښې پاتې راشي نو تباه او ورک شی څومره چې يو وجود وچت او ارفع وی دومره به هغه کښې دا استعداد زيات وی دا دَ علم حياتيات ډېر مشهور صداقتونه دی او زه ئې محض دَ دې دپاره ذکر کوم چې دَ دې صداقتونو دَ بقا سره او ښکه ادب کښې هم دَ بقائے بهترين دَ مسئلې سره تعلق دے. يو کتاب هم لکه دَ يو وجود په اول اول کښې محض په دې وجه کامياببږی چې دَ خپل ماحول سره مطابقت لری. په بدلو الفاظو کښې به مونږ دا ووائيو چې دا کتاب دَ هغه زړه راښکون په وجه کامياببږی چې دغه کتاب کښې دَ هغو لُستونکيو دپاره وی دَ کومو دپاره چې دا ليکلے شوے وی. او دَ دې کتاب دَ فوری مقبوليت او کاميابی اندازه دَ هغه دلچسپی او زړه راښکون نه لګول پکار دی کوم چې دے پېدا کوی. يو کتاب چې ډېرو لُستونکيو له خوند ورکوی نو دا ښکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د عوامي ذوق مطابق وي. د هغه وخت د ذوق اظهار هم کوي او د هغه څیزونو متعلق وي چې عوام پرې فکر او بحث کوي او کتې متې داسې وي چې عوام ئې لُستو ته نه صرف بالکل تیار وي بلکې خواهشمند ئې هم وي. خو دا هم کېدے شي چې فوري مقبولیت او کامیابي ورکونکے دا مطابقت محض هغو حالاتو سره مطابقت وي چې عارضي او مقامي حېثیت لري. که داسې وي نو چې دا چپه تېره شي او عوام په هغو څیزونو کښې چې د دوئ په ذکر او فکر غالب وو دلچسپي اخستل پرېږدي نو کتاب زوړ او متروک شي او بیا ئې څوک نه لولي. او ډېره اغلبه ده چې که بیا د دغه کتاب سره څوک څه کار هم لري نو هغه دا چې دوئ په هغه جوش و خروش حېراني ظاهروي کوم چې دوئ په اول کښې ښکاره کړے وه. هره فن پاره به چې محض د خپل وخت پېداوار وي. خامخا ژر وي که پس هم په دغه وجه ورکېږي خکه چې دا د کوم مذاق او طریقو نه روزنه مومي د هغو د ختمېدو نه پس چې دې کښې دا خوبي پاتې نه شي چې نوي مذاق او طریقو سره وچلېږي نو دا هم ختمه شي. په دې طریقه هم هغه وجه چې دې لره ئې مقبولیت ورکړے وه د دې د مرګ باعث وګرځي. او داسې ډېر کتابونه شته چې څه وخت ډېر مقبول وو خو وروستې راتلونکې نسل هېڅ پېژندل هم نه. ولې ځنې داسې کتابونه هم شته لکه چې ما ئې مخکښې ذکر وکړو چې په هغو

کښې دا خوبي ده چې د طریقو، ذوق او تېر دې حده چې د تهذیبونو تبدیلي هم د هغوی ژوند متاثره نه کړو او تر اوسه ژوندي دي دا ولې؟ دا خکه چې دغو کتابونو کښې دا استعداد وه چې زمونږ د اخلاقي او ذهني ژوند هر وخت بدلېدونکیو حالاتو سره ځان بدل او برابر کړي. دېو کتابونو کښې د خپل عهد دپاره هم یو پیغام او معنیٰ وه او زمونږ دپاره هم پکښې پېغام شته. دا کتابونه به هم تر څه حده د خپل وخت پېداوار وو او څه خو پکښې یقیناً وو خو د دوئ د دې دائمي ژوند سبب دا نه دے چې دوئ د خپل وخت سره مطابقت لرلو بلکې سره د دې هم چې د خپل وخت پېداوار وو دا کتابونه ژوندي پاتې شول د دوئ د دې دائمي ژوند وجه دا ده چې هر څو که دوئ مقامي او عارضي دلچسپي لرلې بیا هم په دوئ کښې هغه عناصر موجود وو چې د دې مقامي او عارضي زړه راښکون د ختمېدو نه پس ئې هم د خوشحالولو او متاثره کولو قوت لرلو. او دلته د حیاتیاتي شهود او ادبي شهود تر مېنځه یو والے جزوي طور سره ختم شي خکه چې کوم ادب د طریقو او ذوق او د تهذیبونو د بدلېدو باوجود هم ژوندے پاتې کېږي نو د هغې وجه دا نه وي چې دغه ادب ځان د ژوند، فکر او وېنا نوؤ طریقو سره بدل کړي. بلکې د ابتدا نه هغه څیزونه چې انساني تجربې او فطرت کښې بنیادي حېثیت لري دغه کښې شامل وي او دغه ورسره ځان برابر کړے وي. او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ادب دَ زمان او مکان دَ قېد نه وچت حالاتو سره دَ برابرېدو استعداد لري. دا يقيني خبره ده چې داسې ادب هغو خلقو پېدا کړے وهٔ چې بغېر دَ يو څو کسو نه پکښې دَ هيچا هم راتلونکيو نسلونو ته يا دَ ژوند هغو څيزونو ته چې دائمي او مستقل وي فکر نهٔ وهٔ بلکې ټوله توجه ئې دَ خپلې زمانې اولس، حقيقتونو او مسائلو ته وه. ځکه دَ داسې ادب په جوړښت کښې اکثر عارضي او مقامي عناصر داخل شوي دي ولې دَ دې کتابونو يو خصوصيت دا دے چې دوئ کښې مقامي او عارضي مضامين هم په داسې بصيرت او استاذۍ تړلي شوي دي چې دوامي او افاقي حېثيت ئې اختيار کړے دے. دَ هيروډوټس په حقله وئيلے شي چې هغهٔ کښې دا استاذي وه چې هغو څيزونو کښې ئې دلچسپي اخسته چې درويشتو سوؤ کالو پورې دَ خلقو دلچسپي پکښې قائمه وه. دا خبره صرف دَ تاريخ دَ دې باني په حقله صحيح نهٔ ده بلکې دَ هغو ټولو ليکونکيو په حقله رښتيا ده چې دَ دائمي ژوند کتابونه ئې ليکلي دي. ځکه چې دَ دوئ دا کتابونه نهٔ دَ دې وجې نه دَ زمانې سره زاړهٔ شو او نهٔ ئې تنوع دَ کثرت استعمال په وجه ختم شو چې دوئ پکښې دَ هغو څيزونو بيان کړے وهٔ، چې افاقي او دائمي طور سره زړهٔ راښکون لري. دوئ دَ خپل بصيرت، پوهې او زور دَ اظهار دپاره هغه څيزونه منتخب کړي وو چې هغه هر وخت او هر ځائې کښې دَ

انساني ژوند مشترک بنيادونه دي لکه انساني تجربې اغراض، جذبې، کشمکش، خوشحالي او غم وغېره، کوم څيزونه چې عارضي وي، يعنې هغه څيزونه چې دَ ژوند بهرني پيکر او دَ هغه زمانې او معاشرې حالاتو سره تعلق لري چې دے ترې پېدا شوے وي نو داسې څيزونه به په يو عظيم کتاب کښې هم مونږ دپاره هم هغسې زړهٔ راښکون لري لکه چې هم دغه څيزونه په هره بله ادب پاره کښې زمونږ دپاره لري. خو ولې چې هرکله مونږ دَ دې عارضي څيزونو دَ لاندې ژور لاړ شو نو مونږ به په دې پوه شو چې دَ دې کتاب دَ غېر فاني ژوند وجه دَ ژوند ضروري او پائيدار څيزونو سره دَ چلېدو دَ استعداد قوت دے چې دا کتاب ئې لري. مونږ چې دَ ايوب عليه السلام کتاب، ډيوائن کامېډي، پيراډائز لاسټ، دَ هومر نظمونه او دَ شکسپيئير ډرامې لولو او دې ته ګورو چې بغېر دَ ژوند دَ ضروري او پائيدارو څيزونو نه زمونږ او دَ دوئ ترمېنځه څومره فاصله ده نو مونږ ته دا رامعلومه شي چې دَ دنيا په عظيم ادب کښې هغه کوم شے دے چې دَ وخت دَ تباه کونکيو اثراتو نه ئې دا ادب بچ ساتلے دے.

په ادب کښې دَ بقائے بهترين په دې مسئله دَ دې طويل بحث په رڼا کښې مونږ له پکار دي چې په دې پوه شو چې داسې ادب په يو لوئے مقدار کښې شته چې هغه دَ ذاتي رائې دَ حدودو نه بهر ګڼل پکار دي او چې عظمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نې منلې شوې دې.

دَ ادب دَ عظمت يعنې دَ ادب دَ پائيدارۍ او دوام دَ سوال خواب خو دَ وخت امتحان ته پرېښول پکار دی خو دَ هغه ادب په حقله به مونږ څه وائيو چې لا دا امتحان به پرې نه وی تېر شوې. مونږ دا پېشګوئی نه شو کولې چې دَ وخت دَ امتحان نتيجه به څه وی او نه په يقين سره دا وېنا کولې شو چې دا کوم کتاب چې اوس ډېر مشهور دې که لکه دَ شکسپئير دَ ډرامو درې سوه کاله پرېښودې شی نو بيا به ئې څه حال وی. ولې دَ عارضی او دائمی دلچسپۍ تر مېنځه بېلتون خو ممکن دې او مونږ دَ وختی کاميابۍ او دَ هغه کاميابۍ چې دَ پائيدارۍ امکانات لری ترمېنځه فرق خو کولې شو. دا وېنا لږه ګرانه ده چې کوم څيز مونږ دپاره شديد زړه راښکون لری هغه به زمونږ دَ زمانې نه پس دا زړه راښکون بائلی. څکه چې نن مونږ ته کوم څيز ضروری ښکاری هغه به مونږ خامخا افاقی او دائمی ګڼو. نو له دې کبله مونږ دَ ماضی قريب دَ ادب او دَ خپل معاصر ادب په سلسله کښې بيا هغه خپلې رائې او دَ نقاد رهنمايۍ ته پاتې شو. ولې دا خبره ياد ساتل پکار دی چې داسې ادب چې هغه دَ هغه ژوند نه زرغونېږی چې مونږ ئې تېروؤ دَ ماضی دَ عظيم ترين ادب نه بالکل مختلف زړه راښکون لری. او دا زړه راښکون په څنو حېثيتونو کښې ډېر زور او ډېر تېز وی. هغه کتابونه هم

چې محض عارضی حېثيت لری زمونږ توجه خان ته راکاږی خو هر څو که مونږ دَ خپلې زمانې ادب کښې دَ دلچسپۍ په اخستلو کښې په حقه يُو بيا هم زمونږ فرض دا پکار دی چې دَ دې خبرې بنيادی اهميت تسليم کړو چې مونږ له دَ نوې زمانې کتابونه دَ اضافی اقدارو په رڼا کښې لُستل پکار دی او زمونږ خواهش همېشه دپاره دا پکار دې چې تر څو ممکنه کېدې شی په اصلی او جعلی ادب کښې فرق وکړو.

او دلته زما دا خيال دې چې دَ کلاسيکی ادب علم مونږ ته ډېر لوئې عملی مدد راکولې شی. که چرې په دغه ادب کښې مونږ ادبی عظمت موندې او تسليم کړې وی او که چرې په دې وجه دا ادب يوه درجه او پايه لری نو پکار دی چې مونږ ئې دَ معيار په حېثيت استعمال کړو. دَ دې نه زما مقصد دا نه دې چې مونږ دې کلاسيکی ادب په هغه طريقه معيار وګرخوؤ په کومه سخته او درشته طريقه چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدۍ انګرېزی نقادانو يونانی او لاطينی کلاسيکی ادب معيار ګرخولو او نه زما مقصد دا دې چې مونږ دې دغه کلاسيکی ادب نه دَ قواعدو او قانونونو دَ راوېستلو کوشش وکړو. زه دا هم نه وايم چې مونږ دې دَ طبعزادۍ Originality او تجربو دَ مخالفت دپاره يا دَ دې دپاره چې دَ خپلې زمانې دَ ادب لارې متعينې کړو. دغه کلاسيکی ادب بې ځايه استعمال کړو.

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دَ دې وېنا نه دا نتيجه راوکښل چې ګني دَ ماضي
عظيم ترين ادب دې دَ جديد او دَ مستقبل دَ ادب دپاره دَ
نمونې په طور استعمال کړے شي. زما دَ هغو دلائلو روح
سره سمون نه خوري چې ما په دې مقاله کښې پېش کړي
دي. زما دا دعوىٰ ده چې رښتينے ادب هغه وي چې هغه دَ
بل ادب نه، نه بلکې دَ ژوند نه پېدا شوے وي او دَ ساهو
او دَ ژوندي ادب دپاره به يوه نمونه هم کافي نه شي. که
يو خوا ته مونږ له دَ هم عصر ادب په حقله دَ عوامو او
بې انصافو نقادانو په مبالغه آمېزو بيانونو تکيه نه دي
کول پکار نو بل خوا مونږ له دا هم ګڼل نه دي پکار چې
بس ادب کښې چې څه وو هغه وشو او زمونږ وخت او وطن
کښې به بل ادبي پېغمبر نه پېدا کېږي او دَ کلاسيکي
شهکارونو نه پس نور ادب پېدا کېدل ناممکن دي. زه چې
دا وايم چې مونږ دا مستند شهکارونه معيار ګرځولے شو
نو زما مقصد فقط او فقط دا دے چې چونکې دَ دې
شهکارونو خوبۍ اوس يو حقيقت شوے دے او خکه چې دَ
دوئ عظمت منلے شوے دے. مونږ دَ دوئ دَ تجزيې نه کم
از کم هغه څيزونه راوکښلے شو چې دَ ادب دَ عظمت او
ښکلا اجزا دي. او په دې طريقه حاصل شوے علم هم دَ
دغه قسم دَ ادب دَ خيرلو دپاره په عملي طريقه
استعمالولے شو. داسې مونږ به بيا هغه نکتې ته چې ذکر
ئې تېر شو راورسو او هغه دا چې په يو نظم، ډرامه، يا

ناول دَ محاکمې کولو دپاره يا دَ دغو څيزونو اصلي خوبۍ
کتلو دپاره دا ضروري ده چې سړے دې دَ دنيا دَ بهترينې
شاعرۍ عظيمو ډرامو او ناولونو ژور علم لري. مونږ چې
دا تقابلي مطالعه کوؤ نو دا هيڅ ضروري نه ده چې مونږ
دې دَ دې دپاره څه رسمي طريقې اختيار کړو. زمونږ ټوله
دلچسپي دَ تورو په ځائې په روح او مغز کښې پکار ده او
مونږ دپاره دا کافي ده چې ځان پرې پوه کړو چې دَ عظيم
او ښه ادب سره زمونږ پېژندګلو به زمونږ دَ ښه او بد
احساس تېزوي. دَ ميتهيو ارنلډ دَ شاعرۍ په سلسله کښې
د محک نظريه Touch Stone. هغه نظريه چې دَ هغې
ماتحت مونږ له دَ منتخبو شعرونو او جملو په ذريعه په
ادب دَ وچتې فنکارانه خوبۍ موجودګي يا غېر موجودګي
خيرل او هره شاعري دغه معيار ته مخامخ کول پکار دي
که هر څو عجيبه عجيبه ښکاري ولې دَ دې لاندې چې
کوم خيال دے هغه بالکل درست او نتيجه خېز دے دَ
ښکلا دَ معيارونو او دَ قانونونو په حقله مجردې نظريې
زمونږ ذوق او خوبيو سره بلدولے او زمونږ محاکمې دَ دغو
خوبيو دَ محسوس کولو دپاره روزلے نه شي. بلکې دَ دې
دپاره پکار دا ده چې مونږ تر څومره حده چې ممکنه وي او
په څومره اخلاص چې ممکنه وي ځان دَ دنيا دَ عظيم ادب
سره بلد کړو.

څومره چې دَ ادب دَ څېړنې دا مسئله ګرانه ده، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره سطحي طور سره چې مونږ پرې بحث کوؤ نو دَ لُستونکيو طمع به دا وی چې کم از کم اخر کښې خو به مونږ په څو مثبتو نتيجو ورسو.

يو فرانسيسی نقاد وئيلی دی چې دَ تنقيد رښتينے مقصد دا دے چې ادب دَ دې ظالمانه خيال نه ازاد کړی چې دَ ذوق په حقله هېڅ جګړه پېدا کېږی نه. دَ دې مقصد حصول ډېر ناممکن ښکاری. تنقيد سائنس کېدے نه شی مونږ دې نه دَ علم نباتات داسې قسم هيڅکله نه شو جوړولے چې دَ هغې تعلق انسانی تخليق سره وی. مونږ دَ ارنلډ غُندې څيزونه هغسې ليدل غواړو لکه څنګه چې وی خو دا تشې خبرې دی څيزونه لکه څنګه چې دی هغسې ليدل ناممکن دی. ځکه چې مونږ هر شے په خپل ذهن کښې وينو او ذهنونه او مزاجونه يو شان نه وی. مونږ به خامخا دا څيزونه دَ خپلو مزاجونو او کردارونو په ماحول کښې وينو. مونږ زيات نه زيات دا کولے شو چې دَ خپلو ذهنونو نه تعصبات لرې کړو او خپلې همدردی، رجحانات او مېلانات سمولے شو او بس. ادب دَ شخصيت نه پېدا کېږی او شخصيت باندې اثر اچوی او ډېرو موضوعاتو سره په مختلفو صورتونو کښې خپل تعلق څرګندوی. دَ ادب هېڅ مقصد دا دے چې همدردی پېدا کړی او جذبات او احساسات راولړزوی. په دې طريقه دَ ادب تعلق بدلېدونکيو عناصرو سره وی او ځکه دَ دې رد عمل کښې هم تنوع

پکار دے. مونږ دَ تنقيد نه انفرادی عناصر نه شو وکښلے او مونږ له پکار دی چې هغه فرقونه او اختلافونه قبول کړو چې په يو شهود دَ ډېرو ذهنونو دَ کار کولو په نتيجه کښې پېدا کېږی. دا بده خبره نه ده بلکې ښه ده ځکه چې په ادبې تنقيد کښې يو بې رنګه شان يو والے او هم اهنګی راتلل ممکن نه دی. ولې هر څو که دَ دې خبرې دَ اخری تجزيې په صورت کښې مونږ دَ ادبې تنقيد دپاره بيا خپل ذوق او محاکمې ته پاتې شُو خو دا يو ډېر لوئے حقيقت دے چې په دې طريقه مونږ دَ خپل ذوق روزنه او تربيت کولے شو او دَ فېصلې قوت دَ يو نظام لاندې راوستے شو. په دې طريقه مونږ دَ ادبی خيرنې دَ مسئلې په سلسله کښې کم از کم يو عملی اُصول بيامومو.

که مونږ دا خواهش لرو چې خپله ادبی مطالعه دَ محفوظ کېدو دپاره او ژوند کښې په کار راتللو دپاره استعمال کړو نو دغه عملی اُصول يقينی طور سره زمونږ رهنمائی کولے شی.

نُکتې

۱. ذاتی او انفرادی تنقيد
۲. دَ لينګ او اناتول فرانس نظريات
۳. د نقادانو اجماع

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

دَ قلندر مومند ریسرچ سېل

له خوا چاپ شوي کتابونه

- رڼائي دَ قلندر مومند شعري مجموعه
- دَ تاريخ ژړا (تاريخ گوئي) دَ مشتاق مجروح يوسفزي
- ميزان دَ قلندر مومند مقالې
- تنقيد قلندر مومند

راروان کتابونه

- دَ قلندر مومند کليات
- دَ قلندر مومند خطونه
- دَ صاحبزاده فيضي شاعري
- دَ پښتو لغت
- په قلندر مومند دَ زبير حسرت دَ پي ايچ ډي مقاله

Pukhto.Net
پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقيد

ليک
وليم هنري هډسن

ترجمه
قلندر مومند

Pukhto.Net
پښتو

قلندر مومند
ريسرچ سيل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library